

OROL.

Časopis

pre zábavu a poučenie.

Redaktor:

Ján Kalinčák.

Ročník I.

1655

V T. Sv. Martine.

Knihlačiarско-účasťinársky spolok.

1870.

ced

OROL

Graphic

THE SUNDAY A. BOURGUIS

Book 1

1022

Y. T. S. S. S.

135

OBSAH.

B á s n e.

	Strana.		Strana.
Nový rok (z Mickievicza), od <i>A. M. Sytnianskeho</i>	2	Ludmilke mojej, od <i>Kalinčáka</i>	192
Moje obrázky, od <i>J. Kalinčáka</i>	3	Radosť a žalosť, dľa nemeckého <i>A. Sytniansky</i>	195
Pieseň, od <i>Viliama Paulíny-Tótha</i>	4	Skamenelá deva, od <i>Jána Alex. Fábryho</i>	201
XVI. Eudovít, od <i>B. Tesnoskalského</i>	19	Stráž na Hrone, od <i>Ad. Sc. Osvalda</i>	212
Obet, od <i>H. Tisovského</i>	23	Jánošík, od <i>Janka Čajáka</i>	219
Preobrazenie, od <i>Sládkoviča</i>	33	Trávnica, od <i>Jána Chalupky</i>	228
Orol v čas búrky	34	Childe Herald, dľa Byrona <i>Nosák</i>	233
Mrtví predkovia, povest z okolia Žilinského, od <i>Turanského (Ad. Osvalda)</i>	43	Pltníci u Besnej Skaly, od <i>Jak. Graichmana</i>	241
Dumka moja, od <i>F. R. Vlastimila (Russela)</i>	53	Chvál každý duch Hospodina, od <i>Mila Tmavohorského</i>	246
Dary od milej, od <i>Janka Čajáka</i>	56	Tri bozky, od <i>Kočkovského</i>	261
Renegát (z Mickievicza), od <i>A. Sytnianskeho</i>	65	Nádeja, od <i>Panána</i>	261
List suchý, od <i>D. Laučeka</i>	67	Pieseň pri vine, od <i>Gustáva Štúra</i>	262
Pochod, od <i>V. B. Kutlika</i>	76	Omladina, od <i>Ad. Sc. Osvalda</i>	265
Ohlas národnej hymny švajciarskej, od <i>Kalinčáka</i>	76	Že ma ľúbiš . . . . ., od <i>Jána Alex. Fábryho</i>	275
Hurbanovi do väzenia vacovského na Veľkú noc 1870, od <i>Boh. Čányho</i>	80	Kliatba Tatier, od <i>Jak. Graichmana</i>	287
Prekvapenie, od <i>Krásoslava (Kočkovského)</i>	92	. . . . .?, od <i>Bohdana Augustiniho</i>	294
Nevädza, od <i>Miloslava Dumného (Bacháta)</i>	101	Obloha, od <i>Jána Al. Fábryho</i>	297
Slovákovi, od <i>Gustáva Déreza</i>	105	Vino a bozk, dľa Hafisa <i>Panána</i>	301
Kňazín, od <i>Ad. S. Osvalda</i>	113	Milej, dľa Hafisa <i>Panána</i>	302
Ritterspruch — Richterspruch, dľa Chomiakova <i>A. Sytniansky</i>	114	Tajná láska, dľa Hafisa <i>Panána</i>	302
To Slovensko naše, od <i>Ad. Sc. Osvalda</i>	121	Učiteľom a t. d., od <i>Joz. Kompánka</i>	312
Choč, od <i>Jána Alex. Fábryho</i>	137	V poslednom boji, od <i>Jána Al. Fábryho</i>	322
Lovec u Krivána, od <i>Jak. Graichmana</i>	148	Olga! volám . . . . ., od <i>Imricha Korauša</i>	325
Sbiera dievča . . . . ., od <i>Gust. Déreza</i>	148	V cudzine mi . . . . ., od <i>Imricha Korauša</i>	326
Nad mohylou M. M. Hodžovou, od <i>A. Sytnianskeho</i>	166	Modré oči, od <i>P. Kočkovského</i>	327
Slovensko moje, od <i>Ad. Sc. Osvalda</i>	169	Videnie, dľa Chomiakova <i>Sytniansky</i>	329
Rozpomienka, od <i>Mila Tmavohorského</i>	179	Babakaj, od <i>Jána Al. Fábryho</i>	335
Zabudnutá, od <i>Mila Tmavohorského</i>	179	Delba, dľa Krylova <i>Nosák</i>	344
Bublínka, od <i>Mila Tmavohorského</i>	180	Iskra zo zaviatej pahrapy, od <i>J. R . . . ho</i>	347
Odveta na A. Sytnianskeho „Nad mohylou M. M. Hodžovou“, od <i>Ad. Sc. Osvalda</i>	185	Jablčko červené, od <i>K. Banšella</i>	352
		Na Váh, od <i>Ad. Sc. Osvalda</i>	362
		Povest z Kláštorskej doliny (povest z časov tatárskych) od <i>Ad. Scatopluka Osvalda</i>	369
		Ach hviezdičky . . . . ., od <i>G. Déreza</i>	379

Povesti, rozpravy.

Orava, povest od <i>Jána Kalinčáka</i> str. 35. 67. 106. 138. 171. 235. 267. 298. 337. 363.	Stará bájka o sedliakovi a jeho synakovi, ktorý sa v koči kováčstvo vyučil, preslovenčil <i>J. Kalinčák</i>	101
Odboj Vešelinov, povest zo XVII. stol. od <i>Sam. Tomášika</i> str. 4. 44. 76. 115. 180. 220. 242. 287. 313. 330. 374.	Svadobné obyčaje u Slovincov, preslovenčil <i>A. Sytniansky</i>	124
	Dávid Stúbrik, od <i>G. Kazimíra Laskomerského</i>	130
	Napoleon I. o Evanjeliume, od <i>J. Kalinčáka</i>	198

	Strana.		Strana.
Usadenie kniežata v Korutansku, od <i>Sasinka</i>	321	Kragujevac, preslovenčil <i>A. H. Krčméry</i>	345
Obrázok z arktického mora, preslovenčil <i>A. Sytianský</i>	322	Podivní hostia	353
Nemecký kupec v XVI. stoločí, preslovenčil <i>G. Dérer</i>	342	Výšetrovanie a odprava Karla I. kráľa anglického, (dľa <i>Strahlheima</i>) <i>Petrúškin</i>	380

Dramatické práce.

Obšitník, od <i>Št. Žiranského</i>	81. 149. 186. 203	Dve pistole, dľa <i>Szigligetiho</i> preslovenčil <i>Rozmarín (Viliam Pauliny-Tóth)</i>	250. 276. 303.
--	-------------------	---	----------------

Ž i v e n a.

Ludmila Hodža-Hudcovej, dopis od <i>Olgý Sládkovičovej</i>	128	O domácej výchove ženského pohlavia, preslovenčila <i>Anna Pícková</i>	192
Nad mohylou Ludmily Hodža-Hudcovej, básen od <i>Dan. Maróthyho</i>	128	Oznámenie od spravy Živeny	262
Výtah zo záp. výb. zasad. Živeny od 12.6.1870. č. VIII.	129	Vzdelanie žien, od <i>A. Pietra</i>	326
Vyzvanie od spravy Živeny	165	Zápisnica výb. zasad. Živeny od 20.11.1870	347
		Živene, básen, od <i>Dan. Bacháta</i>	348

Výchovoveda.

Pochop a potreba národnej výchovy pre národ, od <i>Paola Hečka</i>	25	Výchova starého veku, alebo u národov starožitných, od <i>Paola Hečka</i>	213
Jako sa vychová človek na národného človeka, oo <i>Paola Hečka</i>	58. 97. 122	Ozret na Hodžove školské spisy: Šlabikár a Čítanku, od <i>Paola Hečka</i>	349

Príroda na Slovensku.

Turčianske jaskyne, od . . . . . <i>s-a</i>	56	Historický ozret na rastlinovedu v Uhorsku, od dra. <i>Bartolomeja Godru</i>	247
Plesá Tatranske, od <i>F. R. Vlastimila (Russel)</i>	57 228		
Z Turca o Turci, od . . . . . <i>s-a</i>	93		

Literárne, umelecko-vzdelanostné dopisy.

Od Trnavy, <i>J. B.</i>	20	Zo severných Čiech, od <i>Charvateckého</i>	354
Z Hodruše, od <i>Paola Hečka</i>	53	Z Varšavy, od <i>G. Štára</i>	357
Od Bakoňa, <i>Vrbický</i>	229		

Rozličnosti:

Naše remeslá, od dra <i>Ic. Br. Zocha</i>	30 195	Smrť dôst. p. <i>M. M. Hodža</i>	24
Rozmanitosť	62 134 295	Smrť vel. p. <i>J. Palárika</i>	361
Morena, od <i>A. Sytianskeho</i>	16		

Literárne, umelecko-vzdelanostné zprávy.

Oznamy nových spisov a umeleckých diel str. 32. 63. 102. 135. 167. 190. 232. 263. 295. 328. 359. 388.		spolku pre vydávanie slovenských kníh" vo V. Revúci	230
Vyzvanie k sbierkam na pomník Hodžov, od <i>D. M. Bacháta</i>	53	Náveštia a upozornenia redakcie a administracie Orla	1. 104. 200. 296. 360. 388
Vyzvanie k pristupovaniu do „Nakladateľského Rarášek			264

OROL.

Časopis pre zábavu a poučenie.

Zodpovedný redaktor **Ján Kalinčák**. Riadny spolupracovník **Andrej Sytniansky**.
V Turč. Sv. Martine, 30. marca 1870.

O Z N A M

o vydávaní krásoumnopoučného časopisu „Oról.“

án Viliam Pauliny-Tóth mi odovzdal majetníctvo i redakciu časopisu svojho „Sokola.“ ktorý ja s pomocou riadneho spolupracovníka p. Andreja Sytnianskeho, a viacej čelnejších spisovateľov slovenských mesiacom marcom b. r. v Turč. Sv. Martine vydávať začínam.

Nepotrebné mi hádam pripomínať, že sa práve básnickými a zábavnými plodmi literárnymi vôbec chuť k čítaniu budí, cit zvelebuje, vyšší vzlet duše prebúdzá, trpké doby života osladzujú a túžba za svety ideálnymi v prsách človeka pestuje, tak že sošlechtenie duše ľudskej, obzvlášte ale vo veku, v ktorom ešte o prísnowi života len temnú predtuchu mať môžeme, bez zábavy, bez požitku plodov obrazotvornosťou vytvorených, veľmi zdľhavým krokom napred kráča. Z ohľadu tohoto ľudu nášmu za potravu slúži pieseň a povest národnia, ony sú uňho zábava a luxus života; my ale pomáľy odrastajúce i piesni i povesti národnej, túžime za náhradou toho, čo nám bolo najsladšou pochúťkou duševnou v detinstve našom; bujará myseľ mládenca zatúži si za svety novými, v skutočnosti ešte nevidanými, bodrý vek mužský po klopatách nudnej každodennosti chce sa zohriať na výslni iskriacej sa obrazotvornosti, a stárec, žijúce to podanie zašľých časov, rád si spomína ligotnejšie doby i života svojho, i života predkov svojich, a dávných vekov už zapadľých, tak že mnoho mnohokrát, pozerajúce na obrázky v povesti a básni vylíčené privoláva: „to som já, to som já! „to sme my, to sme my!“ I doprajte že tedy národu nášmu ďalšej obživy takejto, jakovú požívajú už od dávna a nepretržene cudzie nám národy.

Nechceme tu najmenej povedať, žeby podujatie naše v pokračovaní „Sokola“ zastupovať malo všetko, čoby do oboru tohoto číahať mohlo; z druhej strany ale vyznávame, že smer náš je sústredňovať všetky možné sily, ktoré by na ohnisku „Orla“ v šľuhajúci plameň vzplápolajúce, zaryly sa v prsia jednotlivcov v budúcnosti tvoríť majúci nové svety umeleckosti nielen pre nás samých, ale i pre všetky veky. Beloizerskij hovorí a my za ním:

I vierujte nastúpiť vremia

Udaríť čas náš dorogoj:

Tolko posiej liš prosto siemia

A tam požneš svoej poroj.*)

I veríme pevne, že naša báseň a povest umelecká postaví si dakedy budovu a chrám žulový v ktorom genius slovanský v útrobach spolu i našich si doteraz podriemkávajúci nie len nás samých obživovať a občerstvovať bude, ale v ktorom sa jemu spolu i pre budúce

*) I verte že nastúpi čas!
Udre naša želaná hodina:
Len ty zasej, hoc i prosté semeno,
A tam požneš svojim časom.

veky a večné časy bájočné žertvy páliť majú. Aby sa to stalo, aby národ náš slovanský na poli tomto, grékov a germanov (rimania boli z ohľadu umeleckosti a tvorivosti vedeckej malí), nie len dohonil, ale dakedy i prestihol, daj Bože; my teraz v skromnosti našej ale, ďalej nič urobiť nemôžeme, jako poduchúvať do popola pahriebky malej, iskierky genia slovenského prikrývajúcej. Veríme o budúcnosti našej, a viera nás posilní a urobí malých veľkými i v umeleckosti.

Ich čas pridet! okriepnut krylia
Mladyia kogti podrastut,
Vskričať orly — — —.^{*)}

Ale zábava, umelectvo a básnictvo nie je jediným hýbadlom života. Ono je síce vo svojom samostatnom postavení v rade výplodov bezkonečne tvoriaceho ducha ľudského velikánskym činiteľom; ale nie je spolu aj výlučným. Umelectvo a básnictvo vyludzuje vedu, dvíha k nejmysel ľudskú, a prostredne podnáša ju, tak jako veda z druhej strany umelectvu a básnictvu istý vkus, istú sriadenosť, isté pravidlové oceňovanie výtvorov vlastných prináša. Pripomenúť teda z hora, že sa básnickoliterárnymi plodmi chuť k čítaniu vôbec budí, mysleli sme, že časopis náš má byť prostriedkom po vlúdeniu sa do srdc obecenstva i ku pozbudzovaniu smyslu tak za prísne stopovanie večných, nikdy nevyčerpatelných právd, jako za vyhľadúvanie známostí pre život každodene potrebných, a obzor poznání našich rozširujúcich. Spojujúc teda zábavu s poučením v časopise našom, nechceme teraz nič pri tom, len žeby sa so zábavou spolu i poučenie do chalúpok, domov, súkromých a spoločenských kruhov našich dostalo. Pravdu hovoria Nemci: Wissenschaft ist Macht. Aj my chceme byť mohutnými vedou, keď si chceme dôstojne zastať v rade národov, a túto v „Orle“ našom na základe trudov synov národa nášho prebúdzat a pestovať zamýšľame prostriedkom prirodzeným: od srdca k mysli.

Naznačili sme takto, myslím dostatočne ciele časopisu nášho; nakoľko sa ony spolu aj prevedú, ukáže budúcnosť. Prvá podmienka zdaru je spisovateľská rezkosť a obsah prác; druhá ale hojná podielubravosť obecenstva. My z našej strany prosíme len o malú trpezlivosť.

„Orol“ bude vychádzať v Turč. Sv. Martine mesačne vo svazkoch as 4-5 archových; roztriedenie bude to samé čo „Sokola.“ Ponevác ale vychádzanie časopisu tohoto, na prvé dva mesiace pretrhnuté je, tak prvé číslo „Orla“ pri zvláštnom spolupôsobení riadneho spolupracovníka p. Andr. Sytnianskeho, len behom mesiaca marca vydaným a rozposlaným byť mohlo, pri čom poznamenat treba, že sa behom roku dva do teraz zaostalé svazky doplniť majú, a tak sa ani predbežne určiť nemôže, ktorého dňa v mesiaci časopis vychádzať bude.

I články i predplatky ráčtež odosielať redakcii „Orla“, listy zas a dotazy privátne pod názvom: Ján Kalinčák, pens. c. k. gymnasiálny direktor v Turč. Sv. Martine.

Turč. Sv. Martin, dňa 15. marca 1870.

Ján Kalinčák.

NOVÝ ROK.

(Z Mickiewicza).

Skonal rok starý! . . . Z jeho popolov vykvitá
Fenix nový; už krídlama pláva vozvých neba;
Svet ho celý s nádejou i s jasotom víta:
Čoho v tom novom roku žiadať mám pre seba?

*) Jich hodina pride! okriepnu krídla.
Mladé pazúry podrástnu
Vzkričia orli — — —.

Či snáď chvílok veselých? ... Znáš tie blískavice!
Nekdy nebo otvorila, no i zem pozláta! —
Čakáme vnebozvatie: a naše zornice
Tmavšie, jak kedy, mlunné mrákavy zahatia.

Či asnáď lúbosť? ... Znáš tú horúčku mladosti!
V plátónské vznáša sféry, — pred rajske obrazy:
Až silných i veselých schytia bôle, mdlosti
Z siedmeho neba v stepy, — medzi divé mrazy.

Hneď choravie človek, hneď sníva, padá, lieta;
Sníva o rajskej ruži: sotva v jej blízkosti —
Prebudí sa, — sen mizne, — ruža? ... tej niet a
Trnie v prsiach zostalo! ... Nežiadam lúbsosti:

Či snáď priazeň? ... No, ktože priazeň nemiluje!
Veď z bohýň, čo mladost na zemi umie s' tvoriť
Tú najbájnějšíu dcérušku vyobrazuje,
Ju najprvšiu zvykla rodiť, i posledniu moriť.

Oj, priatelia drahí! keď ste mi len šťastliví:
Jak v palme Armidy svorne spolu živiac sa,
Kde jedna zakliata duša celý strom živí,
Ač každý lístok oddeleným živlom zdá sa.

Ale keď raz tou palmou striasa búra divá, —
Do nej žihadlo jedovatých sršňov viazne:
Každá halúzka je o seba starostlivá,
Každá kryje sa za druhú! ... Nežiadam prijazne!

Čoho predsa v tom novom roku bych si žiadal? ...
— V púšti domok pod lipou, s záhradkou veselou,
Z kade bych už ni blesky hromu neuhliadal,
Ni smiechy nepriateľov, ni slzy priateľov.

Tam v samote do konca, i po konci sveta
Chcel bych tak v sne, z ktorého nič ma nezobudí,
Presníť, jako som presnil svoje mladé letá:
Slúžiť Bohu, priat' rodu — z ďaleka od ľudí!

Andrej M. Sytniansky.

Moje obrázky.

Nic nám nenechali, již po všem veta,
Jen biblí králičkou, labyrint světa.

(Pieseň vyhnancov českých.)

Pán môj povedal: „jdi odkiaľsi prišiel
Už viac teba netreba mi.“
Brat môj povedal: „priď ty len ko mne,
Buď u mňa medzi svojimi.

Já ta nachovám, čo mám to ti dám,
Dám ti i skromnú izbenku,
A viac nežiadaj, bo sám viac nemám,
Skloň u mňa svoju hlavenuku.

Izbenka tvoja, brat môj srdečný
Pre mňa teraz chrámom mi je:
Duch brata tvojho nepokorený
V nej zakvitne a ožije.

V nej sa obrázky mi dávno milé
Pred očima prestierajú,
Keď na ne pozrem, city čudesné
V prsiach mojich vylúdzajú.

Tam sa priatelia, tam bohateri
Hrdinskí slovanských svetov;
Tam zas umenie, tam poesia
Chodia ko mne do záletov.

A miláčkovia zas duše mojej
Štúr, Hurban, Mojzes, Strossmayer
Hladia nad stolkom písacím mojím
Na mňa i na nás všetkých smer.

Postavy milé, postavy vážne
Držia nad nami prísny súd,
Prsty kývajúc na mňa volajú:
Brat náš, ty na nás nezabud!

Beda každému ktorých odsúda
Dakdy podobní duchovia!
Beda keď oni nad hlavou mojou
Dač podobného vyslovia.

Biskup Strossmayer! ty chlúba naša
Pod sem! však s' ty i biskup náš!
Daj požehnanie, jako Rajačić,
Bo ty nad nami vládu máš.

Ale najmenší v rade obrázkov
Pod Strossmayerom Kristus je;
Hrajúce si krížom v chlapeckom veku
O svetoch budúcich snije.

Najmenší v rade mojich obrázkov,
Ale najprvší v srdci mi,
Vzlieta najbližší nad hlavou mojou
I bďie nad dechmi mojimi.

Žehnaj, o žehnaj Ježiši Kriste
I mňa, i naše náreky:
My ťa velebit, vzývať budeme
Vo všetkom vždy až na veky.

J. Kalinčák.

Pieseň.

Už Slovák dávno hľvie v okovách tmy,
Putá duch-manstva ztrhnuť nezdolie si!
Teraz budí sa, zvon čujúc svobody,
Zo sna dlhého pomály sa kriesi.
Oj Bože večný! Ty sám pomáhaj mu;
Oj Ty Pane mocný! síl ducha popraj mu:
Aby, zalúbäc si osvetly svetlo,
Trudné ho puto duch-manstva nehnetlo.

Už Slovák vstáva, oči si pretiera,
Osvetu víta sta svobody zárod
A mladé sily dovedna už sbiera;
Žit' i on žiada sta svobodný národ.
Oj Bože večný! vskries lud vlasti dávny,
Oj Ty Pane mocný! zmeň ho v národ slávny;
Národa žehnaj svaté namáhania,
Udeľ mu, Otče, Svojho požehnanie!

Viliam Pauliny-Tóth.

Odboj Vešelínov.

(Poveš zo XVII. storočia.) Od Sam. Tomášika.

I.

Bolo to roku 1648. Pod zámkom muráňskym na ceste tisovskej stály dva zapriahnuté koče, ktoré zdaly sa čakať na svojich pánov. Kone dounované dlhým vyčkávaním vyhadzovaly hlavami a tu i tu zadupotaly nespokojne nohami; pohoničovia ale, strčiac biče za sáry vysokých svojich čižiem, opretí o svoje sedliská, pololežiačky prehodili kedy teď k jedno druhému niekoľko slov. Opodiaľ nich na kraj cesty stáli v živom rozhovore Eva Illésházy, bývalá pani Muráňa a staršia sestra terajšej vládateľky hradu, Marie Sécí, manželky Fraňa Vešelína, so svojim bratrancom Dienešom Sécí; vedľa nich stáli právnici Ján

Horvát, syn bývalého chýrneho pravotára a literáta z Jalšavy, Michala Horvát, a Valentin Krik, Sécího dôverník.

Ach! vzdychla si Eva ku Sécimu obrátená, teda všetky naše pred kráľa a pred krajský snem predostrené žaloby a prosby nič nám nespomohly?!*)

Žiaľ Bohu! odvetil Sécí, že je tak; lebo kráľovskí poslanci vyslaní od snemu na zámok muráňsky, aby vyrovnali nás, dedičov Sécovských, s Fraňom Vešelínom, — rozhodli vec

*) Bart. not. cot. Gömör: Vesselinius etsi capitaneus arcis Murán solum videri vellet, tamen pro lubitu imperabat, et proedia etiam ad

tak, aby Vešelín čo kapitán zámku mal úplnú moc a vládu nad nim, sestry ale jeho manželky aby na ten zámok svobodne síce mohli vždy prichodiť i z neho vychodiť, no okrem svojho ženského služobníctva nikdy nesmejú sebou priviesť viac jako dvanásť chlapov.

To má znamenať, usmiala sa posmešne Eva, že ja s mojou sestrou Katrenou Kõp-esényi budeme síce smieť sťa hostia a cud-zinci na náš dedičný, otcovský zámok na návštevú prichodiť ale sám zámok má zostať konečne už vylučným majetkom samého Vešelína. Tomu dobre rozumiem. Nuž ale s tými statkami, ktoré ku zámku prislúchajú, jako že sa stane? Pane Krik! Vy ste skúsený právnik?

Accessorium sequitur suum principale, mrdol plecom Krik. To je právnická regula po slovenský: kto chytí rybu za hlavu, netreba sa mu báť, že mu chvost uteče.

Nuž ale, rečie chytró Eva, máme ešte i druhé zámky, menovite Sl. Lupču a Balog, jako že bude s tými?

Rebus sic stantibus, jako veci stojá, — práve tak, jako hľa s Muráňom; na to mô-

eam atque castrum Balog pertinentia, cum injuria sororum conjugis suae rapiēbat. Igitur cum hac, tum residui e gente Szechya masculi in comitiis 1647 contra Vesselinium conquesti sunt etc. — Hist. dipl. de statu rel. ev. p. 76. in apend.: — quotiescunque partes comproportionatae praedictam arcem intrandi habuerint intentum, in eo minime forent a quopiam impediēdae, — cum eo tamen limitato moderamine, ut cuilibet eorumdem possessorum cum numero duodecim tantum suorum praeter foeminas arcem ingredi liceat ect. — Generosa tamen et magnif. domina Eva Széchy, illustr. com. domini Joannis Illyésházy medio certorum eo specialiter delegatorum servitorum suorum, super praedeclearatis executionis ejusdem conditionibus, tamquam sibi, juribusque suis, nimis ut praetendebat nocivis, simulac violentis, universarum rerum suarum, inibi relictarum — solenniter protestando ect.... Item certam etiam quamdam domum Jolsvensensem, ab egregio condam Michaële litterato, aliter Horváth, violenter occupatam haeredibus, vigore diplomatis, restituimus. — Tandem dominus comes Dionisius Széchy, tamquam masculus arcis ejusdem haeres, medio egregii Valentini Krykii, servitoris sui, juxta praetensam juris sui cautelam, — solenniter coram nobis protestatus existitit.

žeme byť vopred pripravení. Ja som sa síce dost naprotestoval pred pánni kráľovskými poslancami menom svojho pána, a predca všetko, čoho som docieliť môhol, len v tom záleží, že podľa jich výroku pán Vešelín pánu Dienesovi Sécimu a jeho právnym dedičom má ponechať čiastku balogských statkov.

Ach! pekná mi je to veru spravdlnosť, vzdychol Sécí, a nenie ani len to vypovedano, kolká a ktorá čiastka by mi vlastne náležat mala. Jako vidno, odkázaný som celkom na samú milosť pána Vešelína. Toto je do porazenia!

Komu Pán Boh, tomu všetci svätí, zamiešal sa Horvát do reči.

Tak je! zvolol Sécí náruživó; ale ten, kto násilím olúpi druhých na jích majetku, čertu zapredal dušu a neminie ho božská kára!

Rogo, riekol Horvát, toto je tu práve tak, jako keď sa lev delil so zvieratni o korisť a sám pobral všetko. Však som i ja práve teraz z domu Sécovského v Jalšave, o ktorý sa môj nebohý otec s veľkomožnou nekdy paňou Mariou Druget z Homona, Pán Boh jim daj slávu večnú! za tolké roky pravotili, — i s mojimi bratmi krátkou cestou vyhodený von dvermi na ulicu!.. Darmo je, tak mocnému velikášovi, jako je už pán Vešelín, chudobný zemän sa nenaprotiví. Nuž teda rozžehnajme sa so svojimi majetkami, a to hádam na vždy; lebo nám už iného ani nezbyva, jako: „veteres migrate coloni“!... „Sic vos, non vobis, nidificatis aves“... Príjde silnejší bezočivý vrabec a vyženie slabú lastovičku z jej vlastnieho hniezda. Tak to býva na svete!

Eva obrátila sa ku zámku, zdvihla pravú ruku a riekla hrozivo: Tak teda ty pyšná sestro, ktorá si prisvojila hriešnym podvodom ten zámok a prevodíš v ňom skvos a nádheru, sťa dáka kralovná, mňa ale svoju sestru o otcovské dedictvo hanobne si priviedla a pred bránu vysotila, — ty bys sa snáď tešila z toho, čoby ja teraz sťa biedna žobráčka chodila ťa prosiť o almužnu? No, prebývaj si tam i so svojim úskočným, násilenstva plným svodníkom; ale kliatba sestriná prenasleduj ťa a hrozná ruka božia zastihni ťa tak, abys z vrcholu terajšej svojej slávy zhodená bola do priepasti nekonečnej biedy, múk, žiala a potupy, — na miesto

kniežacieho diademu, o ktorom sa ti ustavične sníva, abys nosila ešte na rukách i nohách ťažké putá rabstva v tmavých podzemných žalároch, tak abys v tom najhlbšom väzení zkončila svoj hriešny bohaprázdný život! A teraz, utierajúc si slzy a zalamujúc rukama volá, vy vysoké hradby muránske, drahé rodisko moje, vy pevné bašty a väže nedobytné, vy svedkovia mojej mladosti, mojho šastia i mojho pohanenia a úpadku... áh! srdce mi temer žiaľom pukne, že vás oči moje nikdy viac uzrieť nemajú; — nuž teda s Bohom, áh s Bohom na veky! — — Poutierajúc si slzy sadla rýchlo do koča, a obrúc sa ešte raz po hradbách zámku, dala rukou pohoničovi znamenie, aby uháňal preč ku Tisovcu.

A ja bych si len prial, prejal slovo zachmúrený Séci, čoby teraz za tri dni ustavične pušný prach z neba padal a na štvrtý deň aby do toho blesk Boží uderil, žeby to orličie hniezdo tam na skalách muránskych so všetkým, čo je živé v ňom, vyletelo do povetria tak, aby neostal ani kameň na kameni, a aby rumom svojim zatopilo tých, od nás prekliatych pochvatiteľov!..

A ja, dotvrďoval Krik, certo certius verím, že ten, ktorý je nad nami, pravdu potlačenú vyvedie na svetlo a spravdnosti dopomôže ku víťazstvu.

Denique, preriekol Horvát, male parta, pessime dilabuntur; nepravý majetok čertovi na posekán!

Séci odchodí s Krikom, a sadnúc si do koča a uháňajúc za Evou llésházy, privoláva: nuž teda s Bohom!

Horvát ukloniac sa jim, obrátil sa sám cestou ku Jalšave; pohliadnuc ale na zámok, pozoruje, jako vrany, kavky a havrany vo veľkých krdloch a s náramným škrekotom obletujú vysoké hradby a bašty muránske. Zastaví sa, zavolá: to mrcha znamenie; zvestuje to búрку, ktorá i tie hrdá sa vypínajúce múry a bašty zrúti do priepastí, tak že na jich smutných rozvalinách budú len nočné sovy huhúkať a divá zver pelešiť, zvestujúc pozdním vekom: vanitas vanitatum!.. márnosť nad márnosťou — všetko je márnosť!.. jako hovorí Šalamon.

Za osadou, teraz už mestečkom Podmuraňom, tiahne sa medzi vápenistými do blan-

kytu kolmo čnejúcimi skaliskami veľmo úzka dolina, Erzavá nazvaná, do ktorej to milé Božie sniečko nikdy nenahliadne a v ktorej práve za páľčiveho leta najdeš Jad, pokrytý hustým horným mochom, z ktorého len poriedku trávička abo tu i tam i kvetinka vykukáva, podobná tým svojim sestričkám, ktoré na nebotyčných Tatrách v blízkosti večitých sňahov oči cestovateľa milo prekvapujú. Pred touto tmavou, clivou dolinou stály šestoro cigánske koliby jedna popri druhej, — a trochu ďalej pri samej doline stála i siedma koliba pod vysokou nakrývenou skalou, sfaby pod strechou ukrytá. V nej bývala stará, vysušená cigánka, jako sa zdalo, o samote. Tvár jej bola špinavá, vráskami staroby i drobnicami (osypkami, kňahňami) hlboko rozorvaná, oči mala škamravé, zapálené a vždy slziace, nos červený, nakrývený a na ňom veľkú vlasatú bradovicu; jej spodnia gamba sa volky nevolky pohybovala, a z jej širokých otvorených úst vyčnievaly von tri ešte pozostalé veľké zuby. Okolitý ľud držal ju za opravdivú Ježibabu, — bál sa ju v najmenšom pohoršiť lebo ona vraj hneď začarila ľuďom i dobytku, a na koho len zlým okom pozrela, tomu hneď prišlo z očí až na úmor. Ona vedela odkliať zakliate poklady, okúzliť láskou mladých ľudí jedného ku druhému, veštiť z dlane človeku a predpovedať každému budúce osudy. Ba cigáni vypravovali o nej tak podivné a hrozné veci, až ľuďom od strachu hore dúpkom vlasy vstávaly: jako jej manžel černo-kňažník na pravú polnoc medzi blískaním a hrnavicou na šarkanovi ku nej chodieval, — a vtedy chraň Bože! ku nim sa priblížiť na dajaké výzvedy alebo jich dajako rozzlobiť: vtedy aby sa každý radnej prežehnal znakom kríža a ukryl sa kde jako môže; lebo jakže kto toho černo-kňažníka pohoršil, tomu jaj a beda!... strecha mu nad hlavou zblnkne plameňom, pole mu ladovcom a krúpami pomláti a smieša so zemou, kravy mu krvavé mlieko dojiť budú, ba ešte len i tie húsatká a kurčatká na dvore ovesia krídelcia, zklonia hlávčky a povyvracajú sa hore nôžkami. Preto vraj treba jeho starenu daromi uchlácholiť a všeličím sa jej zavďačiť. Tak upomínali cigáni okolitých ľudí.

Podivno bolo pri tej starene každému ešte i to, že pri svojich veštbách najviac ci-

gáňskou rečou hovorievala a všetko zase i do slovenčiny poriadne prekladala, lebo si mysleli že, práve tá farahúnčina čiže cigánčina je tajnosti plná, opravdová reč čarodejníkov, veštcov a hádačov.

Bolo sa už zvečeriť. Pred kolibou starej cigánky horela vatra s praskotom, ku ktorej bol pristavený kotlík o troch nohách. V kotlíku tomto miešala neprestajne starucha, mrmľajúc pred seba v svojej cigánčine, nečo dlhočiznou varechou.

Z dialky počuť prichodiť ľudí; starena obzerala sa často v tú stranu pred dolinou, odkiaľ hlasy a kroky ľudské sa približovali.

Zrazu zastane pred ňou zámočká čeliadka, ktorá sa s tajným usozumením stráže pred večerom bola vykradla cez bránu. Panský polovník Janko, ktorý sa so starenou už poznal a po viacraz ju navštívil, prišiel po predku a za nim pohonič Ďurko, obidvaja to už nie mladí chlapi, ktorí dve plaché, na všetky strany bojzljivo načúvajúce služobné dievky, Anču a Betku, viedli so sebou.

Dobry večer, stará matko, ukloňuje sa Janko.

Cigánka pokývla hlavou mrmľajúc: tak, tak šinku; láči, triláci, mripfúri daj, — Bože daj, Bože daj!

Nuž čože vy to varíte, čo? prihovára sa Ďurko.

Távav kiaráti važ miro rom, varím večeru pre svojho muža. — miešajúc odpovedala ona. — Našekala som dlaby ž medveďa, ž vlka pokrútky, uši ž sovy, chvoštík ž jašteriče a šrdče ž netopiera: to on rád, to on rád!

Z neďalekého buka čuť sovín hlas: uhú, uhú, uhú!

Žaby v blízkej barine kráču: tak, tak, tak!

Huj! bystu Bohu! bude že to za večera! diví sa Ďurko.

Mne už zle prichodí! odvracia sa Anča od stareny.

Ja sa vám tu bojím, poďme domov! obzerá sa úzkostlive Betka.

Nebojte sa vy nič, zadržiava jich Janko, čert nespí, sekerka za pásom! Takto onakno, nech že si tam starká pripravuje večeru svojmu starkému, jakú si žiada; nás do toho nič; takto onakno, my ju vari nebudeme jesť.

Žaprazila som mu, miešala cigánka pokojne ďalej, š hadáčím šadlom, šaring piren-

geri, žo žaby ikrami, š kukučím vajčom: tak on rád, tak on rád!

Takto onakno, treba na to žalúdok, zamieša sa jej Janko do reči:

Sova z buka sa ohlási: uhú, uhú, uhú!

Bystu Bohu! mne sa vám už v bruchu dvíha! mraští sa Ďurko.

Ja sa trasem jako osika!

A mne sa už hlava do kola krúti. Prosím vás, poďme už domov.

Tak hovorily prestrašené device.

Takto onakno, čert nespí, sekerka za pásom! Hľadte že, už len počkajte, pokým tej veci bude koniec, — tešil jich Janko. Veď načo žeby sme sa boli nočného času tak ďaleko unovali? ... Starká, či s tou večerou už skoro budete hotová?!

Cigánka miešajúc v kotlíku riekla: korenila som mu š materinou dúškou, š myšačím chvoštikom, i šo štračou nůzkou a š kožibriadkou na šalát. A odložiac varečku mrmľala: tak má štát, tak má štát!

Sova z buka sa zase ohlási: uhú, uhú, uhú!

A žaby v močiari vreštia: tak, tak, tak!

Bystu svete! hrmí Ďurko, ja sa vám nezlaknem tak ľahko, čoby mi priam i polcentové kule hvizďaly ponad hlavu; ale tu sa mi dákosí mení pred očami.

Ja vám ďalej nevydržím!

Ja vám priam padnem od strachu.

Tak volajú Anča i Betka podopierajúc sa jedna o druhú.

Veď je, hľadteže, tej historie už koniec, teší jich Janko. Starká! takto onakno, jako ste jich nalakala; ešte vám tu daktorá od strachu dušu vypustí. Čert nespí, sekerka za pásom!

Matra šem, mračhave niš, nebojte sa nič deti moje. Naula tu mende ništa, tu ša vám nič neštane, len šmelo povečte, čo žiadate. Tak sa jim prihovárjala vlúdne ale s vážnymi posúmkami cigánka.

Od tých teraz nedostanete slova, jal sa hovorí Janko. Ale hľadteže starká! kým sa tie osmelia, vypočúvajte mňa. Nuž takto onakno, tej mojej flinte je porobeno, lebo čert nespí, sekera za pásom! Voňahdy mi hore grúňom beží roháč, cup! cup! čosi kamsi stane vám predomnou, až mi srdce skáče od radosti. Hovorím, takto onakno, no teraz si už ozaj môj! Namierim jako po šnure, vypálím, —

hľadteže, čo sa nazdáte?... že snáď padol? Nedaj Bože!... kde nič, tu nič; lebo čert nespí, sekerka za pásom! Len sa ti mu hohoriaca kúdel prílepí tam, kde mu chvost mal narásť; ja som vám hneď závoňal čertov fígeľ. A hľadteže! ono sa vám mi hneď zarehoce na druhom grúne, veď si mu vraj dal! A môj roháč prez hory a doly — a ja ti tam ostanem stáť, jako dáky blázon; nuž ti ma tam malo poraziť od obidy. Takto onakno, nuž hla starká, čože vy poviete na to?

An dale benga o žiro, otvoriac malú škrinku hovorí vážne a s posúvkami starena. Tu hla mašť zo šarkana, š tou potri pušku. Keď pôjdeš na polovačku všetko zaštreľíš, čo ti na rurú pôjde, či žver či vtáca padnúť musí — a to na môj dnu!

No, bystu svete! teraz je už na mňa rad, oslovil cigánku Ďurko. Počujte starká! ja mám pod rukou dva panské kone; jeden sa zovie fako, druhý pejko. Ale počujte starká, také sú to kone, čoby jich ani maliar krajšie nevymaloval. No to nemáte inak; a ja bych sa vám snáď priam žialom umoril, akby sa ktorému dačo zlého stalo. Fako, Bože odpusť moje hriechy! netreba mu vám ani biča. Keď mu ja zavolám prrr!... bystu svete, starká! tak vám ide jako tátoš, — a keď mu povždy volám prrr! nuž bystuže! priam by sa vám do povetria driapal. Nuž a môj Pejko, ten sa vám Fakovi nedá zahaňbiť... A teraz počujte že starká! Raz ti mi rozkáže veľkomožná: Ďurko, priahaj! — Dobre, zapriahnem, pohnem, ja bystu svete! — len ti mi môj Fako pred bránou zastane a ďalej ani hnúť; vzpína sa, frka nozdrami, ja mu zavolám: prrr! Ja bystu svete! môj ti milý Fako jako čoby dlanou plasol, — vrhne sa v bok, poplaší i Pejku a poď skokom jako hrmavica, či skala, či jama, či pníky, ja bystu Bohu! tu ti môj vozík prask a ja pác dolu, nosom zaryjem do pažite, len ma tak červená polievka zaliala... Kone len lapili, jako lapili, a ja sa horko fažko posbieram a tajdem na to isté miesto, kde sa mi Fako poplašil. Obzetrám sa, čo to, jako to? Ja bystu svete, veď ti je toto porobenina, veď ti tu dáky si strygón prez cestu hrach porozsieval. No, to nemáte inak; preto i môj Fako tak fikal a sa jezil!... Nuž čože vy na to, starká?

Adáli kerdo, mrmle cigánka, to je porobenina! A tak vnúduc do koliby, vynešie z nej za priehrstia bôbu a podáva ho Ďurkovi: Dikhez alá parno, vidíš tento bôb? Dikhez morodžauro, thou andri džeba, vidíš šinku, polož si ho do kešene. Džbi paltro kumo a madig pale, zahod' si za chrbat a neobzri že ša. Keď pôjdeš prez tú porobeninu, len tieto šlová opakuj: čuri muri, čieri fari preč š vami, šo štarymi horámi, š žabitymi hrncami! Či už vies?

Budem si to pri Fakovi opakovať, riekol Ďurko, abyh nezabudol.

Thalora šokarem madig pálen, obrátila sa cigánka ku dievčatám, a vy dievčatá, čože chčete?

Anča a Betka zakrývajú si zásterkou oči.

Keď sa ja vám tak hanbím povedať, povie po malej chvílke zapýrená Anča.

Cigánka pochyťí jej dľaň, a chodiac prstom po nej, poukazuje na čiarky a fahy; konečne hovorí po tichu: to ty, to on; on tajde na lavo, ty zostaneš tuná, dievča! Mripirani nahal, frajer ta žanechal.

Jako vy to všetko znáte, sklopiac až po uši začervenená Anča oči svoje k zemi.

Štrč si to ža nádra, podáva jej cigánka z koliby donesené pierečko z nezábudky a z bolehlava, kedykoľvek len pomyslíš na švojho neverneho milenča, bude ho hlava i šrdče bolievať, pokým ša ku tebe nevráti.

A ty čo byš rada, pýta sa Betky.

Veď vy to hádam i samy uhádnete!

Cigánka pochytiac jej ruku, chodí jej prstom po dlani a mrmle ticho: tu nemáš, — tu chybí volačo, čo ší žiada tvoje šrdče. — Dievča, ty ša chčes ža muža doštať!

Chychychy! povedala som, že všetko uhádnete, chechtala sa osmelená Betka.

Toto budeš nošiť pod pažuchou na lavom boku, podáva jej cigánka malinký veniec zo samých žabacích očí; o krátky čas švarný šuhaj do teba ša žahladí, a ty ša štaneš nevestou.

Všetci ďakujú starene, a skladajúc jej peňažitú dary odchodia uradovaní v najlepšej nádeji domov. Po jich odchode sbehli sa cigáni a dopytovali sa zvedavo stareny, či ozaj vela zarobila? Starena ukázala jim na dlani osem turáčkov a vyplujúce opovržene riekla: devla marle, toto je všetko, neštálo

za robotu! Ale dikhez more, čeliadka rožpovie pánom — a páni majú vela peňazí, a to čisté šriebro jako šrien; či rozumiete?!

Veď keby ti prišli zo zámku? ohlásil sa jeden kostrbatý cigán.

Čuj dade, okrkne ho starena hrdo, i medzi pánni ša najde došf blážnov, nie len medzi šproštou sedlačou.

Cigáni posadali si okolo kotlíka a najedli sa všetci mäsa z ovce, ktorú — jako hovoril valach, slnečnica opálila, oni ju ale olúpili a klincami za mäso zaplatili.

II.

Roku 1655. bol František Vešelín na sneme krajinskom v Prešporku skrze kráľa Ferdinanda III. z pomedzi troch kandidátov palatínom menovaný, no pridaná mu bola i hodnosť najvyššieho generála horných strán Uhorska; po krátkom čase stal sa i županom gemerským a ritýrom zlatého rúna.

Takýmto skvelým vyznačením Vešelína prišiel i Murán sta jeho sídelný hrad do veľkej slávy a povesti, lebo tam sa schodili veľikáši a kvet zemianstva z celého Uhorska; tam Maria Sécí, palatínka, prevodila vo svojom prepychu neobyčajný skvos a nádheru, radovánky a zábavy. No, i po celej muránskej doline a nadovšetko v mestečku Jalsave, kde Vešelín mal svoj palác *), z bývalého nekdý a v dobe tatárskeho plenu zpusťoseného kláštora, kroz Išvajovcov a Sécovcov na panské obydlie premenený, — bol v tomto čase veľmo hlučný život; lebo sa tu striedalo vela príchodzích a cudzincov zvlášte z vyšších stavov schodiacich sa v rozličných záležitostiach okolo dvoru palatína a župana gemerského. Pre lepšiu pohodlnosť Vešelína odbyvaly sa v Jalsave nie len stoličné shromaždenia v tamojšom stoličnom dome, ale i snemy, či konventy XIII. hornó-uhorských stolíc.

*) Terajší palác Coburgovský v Jalsave bol pôvodne kláštor, ku ktorého majetnosti prinaležaly Mníšany a Koprás. Mnížske celly a káplnka, v ktorej Maria Sécí najprv s Bethlenom, potom s Vešelínom bola sobášená, i teraz sa ešte rozoznať dajú. Kláštor ten bezpochyby v tatárskych časoch zanikol a najprv síce Išvajovci, potomci Ratolda pod Kolomanom z Italie prišlého, stá páni Jalsavy, — potom Sécovci a Vešelín, naposledy ale knieža Coburg-Koháry prestavil kláštor ten na priestranný veľkolepý palác.

Z pomedzi týchto snemov stal sa zvlášte pamätným ten, ktorý Vešelín sta palatín a kráľov „alter ego“ r. 1657. do Jalsavy zvolal. Sísli sa tam nie len poslancovia všetkých XIII. horných stolíc a svobodných kráľovských miest, ale i mnoho veľikášov a hlavných županov, no i sila zemianstva.

Snem sa vydržiaval v stoličnom dome, v ktorého hlavnej sieni stály dva dlhé stoly potiahnuté zeleným súknom. Za prvý stól si sadli županovia a veľmožia, za druhý poslancovia stolíc a kráľovských miest; ostatnie zemianstvo posadalo si na bočnie lavice a stolce. Pre Vešelína vyslaní boli zvláštni poslanci, aby ho slavnostne pozvali a priviedli do shromaždenia. Keď sa vo dverách objavil, volalo celé shromaždenie povstanúce: vivat noster palatinus! vivat!

Vešelín sa uklonil na všetky strany a zasadol si na najvyššie miesto u vrchu stola veľikášov. Na ľavej strane stáli poslanci Rákóciho. Jako sa stalo utíšenie, povstal palatín a otvoril zasadnutie dlhou latinskou rečou, v ktorej predovšetkým srdečnými slovami vítal prítomných pánov a poslancov v tak veľkom počte shromaždených a potom predniesol cieľ a príčinu tohoto shromaždenia, hovoriac:

Doteraz uhorská krajna naša nepoznala len jedného úhlavného nepriateľa, Turka, ktorý jako mi to početné zprávy a žaloby zvestujú práve po čas stávajúceho pokoja z pevnosti jágerskej do našej gemerskej a do okolitých stolíc vysliela svojich martalúzov **) na lúpeže, a títo po osadách sa potulujúce prevádzajú hrozné násilensťvá; dane od ľudu mocou vydierajú, zemänov chytajú a bijú; kaštiele panské najprv ozbijajú, potom vypalujú.

Tak je! všetko sa tak deje, kričia mnohí.

Teraz ale, páni moji! pokračoval Vešelín, nový nepriateľ nám povstal, s ktorým sme jako dobrí susedia posiaľ vždycky v tom najlepšom priateľstve prežívali, tak že naše priateľstvo prešlo už do prislovia u ľudu — rozumiem Poliakov. ***)

**) Martalúzi sa volali tureckí vojaci, ktorí mocou silou vyberali daň a lúpili osady. Tak 1651. vtrhli jágerskí Turci do Jalsavy, Podmuráň vypálili, celú dolinu a Malohont zpusťosili.

***) Priateľstvo Uhrov s Poliakmi potvrdzuje známy poľský veršík:

Polak weger dwa bratanki
I do szable i do szklanki.

Počujme, počujme! ozývajú sa hlasy.

Poliaci, hovori ďalej Vešelin, vtrhli pod kniežatom Lubomierym a to bez opovedania vojny s veľkou vojanskou silou do krajiny, — a okolie Mukáčova a Beregu hrozne pustošia, mestá a osady vypalujú, jako tu prítomní poslovia pána Rákóciho svedčia. Pán Rákóci prosí nás o skorú a výdatnú pomoc. A obráťac sa k poslom, riekol: hovorte páni!

Slavný snem! počal jedon z poslov, posial už do tristo osád vypálili Poliaci na prach a popol. No, strojá sa i všetky potisské stolice takto zpusošif; preto je našemu ludu na zúfanie. Náreky a bedákanie počut na všetky strany a strach je, že tolký národ bez prístrešia a výživnosti hynut musí biedou a hladom. Z tej príčiny knieža Rákóci prosí o rýchlu a výdatnú pomoc.

Načo sa ale knieža mieša do polskej politiky, skočil mu do reči Čáky, toto nešťastie len jeho vinou padá na neho, i na nás, i na celú krajinu.

Tak je, tvrdí Forgáč, keď sa on spolčoval s nepriateľmi Poľska proti Poľsku: teraz hľa Lubomierysky ide proti nemu s hoslom: vicem pro vice!

Lenže, jako sa hovorí, pri suchom dreve i surové horí, horlí Barkóci. Tak hľa vedľa statkov Rákóciho i susedné panstvá sa pustošia a na zkazu obracajú.

Toto je nešťastie krajinské, hnevá sa Tököli, a týka sa nás všetkých. Ja sa len divím, prečo nemeckí komandanti, ktorí sú na blízku, nepospiechajú na pomoc, ale sa tak obojetne chovajú jak naproti Turkom, tak i naproti Poliakom, jako by sa jich to ani netýkalo!

Nemci prevádzajú po krajine práve také nátisky a drancovania, keď nie horšie, jako Poliaci abo Turci. Krajina jich platí a vydržiava; oni ale za to, nie žeby nám boli ku ochrane, ale sú nám na záhubu! Tak volalo celé shromaždenie.

Zkaza Nemcom, kričia mnohí, vyžeňme jich von z krajny!

Najprv sa nám treba postaviť proti tomu nepriateľovi, od ktorého nám hrozí najväčšie nebezpečenstvo, prejal slovo Vešelin. Poliaci sa lahko obrátiť môžu proti Košiciam a Prešovu; potrebné je teda zaviesť všeobecnú insurekciu a so všetkou mocou uderiť na Po-

liakov. Čo sa ale týka Turkov, proti týmto bude treba všetky pohraničné zámky dostatočným vojskom obsadiť, ktoré by bolo v stave jejich nápadu mocou odražat a lúpeže zamedziť. Čo ostatne nemeckého vojska sa dotýka, tu musíme o to nášho kráľa dôrazne požiadať, aby veliteľom prísne rozkazy vydat ráčil, žeby sa všetky výstupky, nátisky a lúpeže cisárskeho vojska prísne zamedzily.

Tak chceme, tak chceme! počut výkriky zo šromotu šabiel a všeobecného lomozu prerážajúce. Palatín upomína, aby sa jedon druhého vypočúvali a do reči si neskákali.

Keď sa stalo utíšenie, povstal Mariaši a mohútnym svojim hlasom zatriasol shromaždením: vybime Poliakov a netrpane v krajine žiadneho cudzozemca!

Nech si Nemci idú ta, zúri Tököli, odkud prišli za Lutavu všetci až do ostatnieho.

Von s nimi, kričí Barkóci, a jak po dobrotky nepôjdu, mocou jich vyženieme!

Vedľa našich krajinských zákonov nesmejú cudzinci u nás žiadne verejné a krajinské úrady zastávať, hovoril Ostrorých.

A predsa sa natiskujú, riekol Satmáry.

Vláda jich natiskuje! kričal Orlay.

To nesmie tak byť, to neztrpíme! zúriło shromaždenie štrngajúc šablami.

Po utíšení chytil sa slova Petróci: Nemecké vojsko nesmie, nesmie naše krajinské hrady a zámky v svojej moci držať, dokým velitelia proti právu a zákonu na mestá a stolice rozkazy vysielajú a od nášho ubohého ludu i peniaze i múku, strovu, slaninu, ovos, seno, ba ešte i sviece mocou vydierajú.

To je násilenstvo, to je drancovanie a pustošenie krajiny, v čom už Nemci i samých Turkov prevyšujú! horlí Satmáry.

Nedajme sa! hučí to dvoranou.

Nech si nemyslia, že sa jich bojíme! vyhráza Barkóci.

Jako som vyrozumel, prevzal slovo Vešelin, to je všeobecná mienka, predovšetkým celú vojanskú moc obrátiť proti Poliakom vlast našu drahú hrozne pustošiacim. Preto z tohoto snemu rozpíšem všeobecnú insurekciu na všetky hornie stolice a mestá, aby sa k boju schopné mužstvo naponáhlo ozbrojilo ku Košiciam do tábora. Čo sa ale komisárov a veliteľov týka, ktorých nám vláda posiala do krajiny, to veru každý nepredpojatý clo-

vek uznať musí, že je to nezákonnosť a my na nich ani nemáme nijakej potreby, lebo veď, chvála Bohu! krajina uhorská má svojich vlastných, pre všelijaké verejné krajinské i vojenské úrady a hodnosti, schopných a zaslužilých mužov, ktorým sa ale veľiká krivda deje, keď sa cudzozemci všade do predku natískajú . . .

Bolo by to z čerta, aby sme my nemali byť pánni vo svojej vlasti a krajine, ktorú predkovia naši mečom a krvou svojou nám nadobudli, zamiešal sa do reči Tököly.

My Nemcov na úrady dokonca nechceme, ani nepotrebujeme! ohlásil sa Petróci.

Preč s nimi, von z krajiny, hučí to dvoranou.

Pánovia! začne Vešeln po utíšení, dobre Vám vedomo, že od tej doby, jako ma dôvera krajinských stavov a vôľa kralová na túto vysokú hodnosť, v ktorej sa nachádzam, povolala, môj život je tak rečeno ustavičný, nepretržený boj a spor s nemeckými veliteľmi, ktorých ja — musím vyznať — od srdca nenávidím; ale čo z toho, keď zhora voždy také rozkazy dochodia a vyššia vôľa mi to dôrazne nakladá, abych sa snažil s nimi v dobrom porozumení voždy stáť, a všetky sporné záležitosti spoločnou poradou a vzájomnou podporou s nimi pokonával . . .

Keďže si my ale, skočil mu do reči Ostroryth, naše sporné záležitosti doma i sami medzi sebou pokonávať známe, tak nevidím príčiny, prečo by sme sa o poradu a podporu ešte ku nemeckým veliteľom utiekať mali?! Však máme toho živý príklad i pred očima: pravota pána Tökölyho s mestom Kežmarkom bola vraj dôležitá a pre pokoj krajinský i nebezpečná; a predsa z naloženia diety veľkomožný pán palatín*) s ostrihomským arcibiskupom jak pokojne ju vyrovnat boli v stave!

Tak teda, riekol Nádaždy, žiadajme kráľa, aby všetko cudzie vojsko z krajiny von sa vyklúdilo.

A naliehajme na to, dodal Barkóci, z každej diety ustavične, pokýmkoľvek žiadosti krajiny vyhoveno nebude.

A držme diety hlučné — a to po každý rok, prehodil Vécéy.

*) Dlhý spor medzi mestom Kežmarkom a Tökölym porovnal z naloženia snemu Vešeln.

A všetky vyššie rozkazy: intimata, reškripty, mandaty, — kroz naše dietálne a stolické repraesentacie paralyšujeme, reční ohnivý Orlay.

Ba lepšie, keď jich ignorujeme a solenniter len „ad acta“ položíme, motivoval Ostroryth.

Tak to donáša sebou autonomia našich zemianskych stolíc a shromaždení, podporoval ho Mariaši.

Kolko stolíc, tolko zemianskych republik, tvrdil Petróci.

Kráľ je „libera electione populi“ naším kráľom, a má „executivnu“ moc len na tolko, na kolko mu ju povoľuje dieta, určuje Tököly.

Dieta je súhrn autonómnych stolíc; nasledovne i najvyššia moc a vláda krajinská sa sústreďuje pri diete, vysvetľuje Ostroryth.

Kráľ je na to, aby „exequoval“ uzavretie krajinského snemu; na to mu je daná „potestas executiva“, hovorí Barkóci.

Ohľadom ale na cirkev protestantskú, pokračuje Jánoky, nech si má kráľ „jus supremae inspectionis“, ale len „in theoria“, čiže ináče, toto jeho právo nesmie byť aktívne ale len pasívne, dla ktorého má síce dozerať a prizerať sa na nás, ale sa nesmie nijako zamiešať do nás a medzi nás, jako hla ten obraz visiaci na stene (pokáže naň prstom); i ten hľadá na nás, ale sa neozýva a nemieša medzi nás!

Vivat, vivat! Trefne povedano! Tak to má byť! . . . hučí to shromaždením.

Tak teda menujem výbor, hovorí konečne k slovu sa dostavší Vešeln, ktorý vyhotoví repraesentáciu pred Jeho Jasnosť a to sa odošle hneď z tejto diety. A teraz, páni županovia a poslancovia stolíc a kráľovských miest, Vám náleží povinnosť, aby ste pospiechajúc domov robili náhle poriadky za obranu krajiny a postavili sa s ozbrojeným mužstvom do šfku oproti našim nepriateľom Poliakom. Mňa najdte s gemerskou hotovosťou pri Košiciach, odkiaľ Vás povedem k sláve a cti vojanskej. Boh nám pomáhaj, aby Poliaci pocítili ostrosť našich mečov!

Po slovach týchto celý snem povstal, volajúc na slávu Vešelnovi a na zdar! A s tým sa rozišlo shromaždenie.

Jako palatín sprevádzaný mnohými veľikášmi a čelnejšími zemämi došiel do svojho

domu, dobehol ku nemu posol od Mukáčova, nesúc list od podžupana beregskej stolice, ktorý oznamuje, že vojsko poľské pod Lubomierskym, opustiac statky Rákócovské, vstehovalo sa von z krajiny samo od seba a prešlo za hranice.

Na túto zprávu nastalo všeobecné uradovanie, veselost, hostiny, spevy a tance po meste Jalšave.

Páni a zemianstvo usniesli sa na tom, že palatína budú slavnostne s banderiami odprevádzať až na Muráň; lebo odchod Poliakov z krajiny považovali si práve tak Uhria, jako čoby slávno víťazstvo boli dobyli nad nimi; a jako sa jich predtým boli nalakali, tak teraz mnohé posmešné verše naskladali na nich.*)

Banderia zemänov jalšavských, štítnických a kameňanských, ktoré pod svojimi zástavami vprevádzaly palatína od Jalšavy hore dolinou, zastavily sa v osade Podmuráni, aby si odpočinuly, keď medzitým množstvo zemianstva a velikáši ubierali sa s palatínom prsto na zámok. Vodcom banderistov bol Haluška, pravotár z Jalšavy; ten popchol svojho koňa a zastaviac sa pri rychtárskom dome, vydával rozkazy, aby občania všetky kone opatřili, jako náleží; pánom ale aby rychtár v svojom dome dal pečene a vína na občerstvenie. Načo za jeho príkladom všetci banderiste dolu zo svojich koní poskákali, oddávajúc kone svoje prichodiacim sedliakom a vchádzali do domu rychtárovhó, kde hneď bolo tak nabitó, tak veselo, jako čoby na svadbe.

Rychtár donášal pilno vínko; páni si popíjali, keď medzitým Haluška vykuknúc oblokom, zazrel dolu osadou idúceho Eliaša Sartoriho, professora školy jalšavskej a zavolał naňho:

Domine clarissime, nech sa páci medzi nás! Canis mater; či nevidíte, že sa tu z kómína kadí?

*) Do toho času padajú tieto posmešné verše na Poliakov:
Bruma venit, nix alta pluit, migrate Poloni,
Fugite ad proprios, turgida turba, lares!
a takže:

Nos Polones, forti vires,
Stamus in bello, sicuti mures.

Tento obozruc sa, vchádza do izby: veru dobre bude trochu si oddýchnuť.

Hla hla, víta ho Štítnický, hora s horou sa nesíde, ale človek s človekom sa síde; nuž z kade že prichodíte, či vari zo zámku?

Nemám tam čoho hľadať, odpovedá Sartori sadajúc si, medzi veľkými pánni; ja prichodím z Levoče.

Canis mater, zamieša sa Haluška, teda hádam nevíete ničoho o slávnom shromaždení, ktoré sa práve teraz vydržovalo v Jalšave?

Pánovia, odpovedel oslovený, úprimne rečeno, so všetkými tými shromaždeniami nevyženete ani Turka, ani Nemca von z krajiny; a veď sa hádam rok po roku vydržávajú tieto shromaždenia!

Canis mater, rečie shovorčivý Haluška, ja mám genealogiu a pragmatickú historiú všetkých našich snemov do podrobna; na príklad anno 1646. vydržoval sa krajinský snem v Rožňave, anno 1647. v Levoči, anno 1648. v Prešove, 1650 a 51. v Košiciach a teraz v Jalšave. A keď chcete znat' „causam et materiam pertractationis“, to Vám rozpoviem na vlas....

Dajte že si teraz tomu pokoj, skočí mu do reči Šesták, pre nás chudobných zemänov je to najlepšie, že počas snemu môžeme dobre jesť, dobre piť a nikomu nič neplatit.

Sykor pochyť pohár: nech žijú snemy! nech žije palatín!

Všetci páni bratia pochyťajú poháre volajúc: vivat, vivat!

Po utišení pozdvihne Šesták svoj pohár: za jeho zdravie! a Sykor dodá: a na jeho rováš!

Subintelligitur, chytí sa slova Haluška, ale canis mater! ono sa to i teraz znamenitá repraesentacia napísala pred kráľa oproti Nemcom a vojanským velitelom.

Ktorá, dokladá Sartori, jako všetky predošlé — tuším nijakého výsledku mať nebude. Denique moja mienka je: conventus ventus; sessio stramen, amen.

Canis mater, rečie Haluška, jak nebude, teda potom šablami budeme písať naše repraesentacie, a vtedy uvidia Nemci, čo je maďarské zemänstvo a čo sú maďarské shromaždenia.

Odpuste páni, karhá Sartori, ale ja myslím, že ste Vy všetci slovenskí zemänia, —

i tých XIII. stolíc, ktorých menom sa vydržiavajú tieto shromaždenia, že je to opravdové číročisté Slovensko!

Protestujem, srdí sa Haluška, my máme svoje armalesy od maďarských kráľov a tie XIII. hornie stolice sú len čiastočka veľkého magyarországu!

Ale pánovia! rečie pokojne Sartori, dajte že tomu pokoj; veď ten veľký magyarország práve teraz leží v Turecku; lebo hneď poniže samej Jalšavy v Hnilci a v Pliešivci máte pohraničné stanice naproti Turkom. V Jágre,*) Senderove a vo Filakove, tam vládnu tureckí pašovia, stavajú minarety, — tam vlajú turecké zástavy so znakom polmesiaca, a s koňským chvostom na hradbách. Nuž prosím Vás, kdeže máte teraz magyarország a maďarské stolice? . . . A ktože bráni a chráni teraz tie naše pohraničné zámky naproti Turkom, keď nie Slováci?! Áno, i tá všeobecná insurekcia, ktorá sa voždy a voždy svoláva do krutého boja oproti Turkom, z jakého že tá pozostáva národu, keď nie zo Slovákov?

Canis mater, hnevá sa Haluška, ale zemänstvo stojí predsa vždycky v prvom šiku v tomto boji na život a na smrť: a zemänstvo je predsa maďarské, ktoré má svoje privilegia od maďarských kráľov!

Hádam od Árpáda, či jako, táže sa neohrozený Sartori. Ba čiby ozaj sa našla v celej krajine zemänská listina, ktorá by pochodila od prvých maďarských vodcov?! . . . No, sv. Štefan, ten sa už písal kráľom veškerého Uhorska, a tak i Slovenska, jako sa písali i jeho nástupcovia. Ba práve skoro po sv. Štefanovi, kráľ Abba Sámuel bol po rode slovenský knaz (knieža); ostatných ale Árpádovcov aspoň matky boli zväčša buď Češky, buď Polky, buď Rusky ale nie Maďarky. Nuž a kráľovia, z rozličných domov, kolkí že boli z krve maďarskej, keď i sami Corvínovci pochodili od sedmohradských Románov? . . . Tak hľa i teraz slávne panujúci dom rakúsky rozdáva zemänské privilegia „pro meritis;“ ale to len nepovie nikto, že panujúci dom je maďarský? . . . Ba práve i terajší palatín, kolkých ten už menoval zemänov? A

*) V Jágre ešte i posial stojí stihlá turecká väža, z ktorej sa „veriaci mozlemíni“ svolávali ku modlitbám.

známe dobre všetei, že jeho predkovia pochodili z Poľskej!

Canis mater! vrtí hlavou Haluška. Už ja si dám priam svoj nos odrezat, jak mi to z corpus juris dokážete, žeby daktorý kráľ lebo palatín Slováka jako Slováka a za slovenského zemäna bol vymenoval!

Však ja to dokazovat ani nemyslím, mrdol plecom Sartori, — ale to tvrdím, že kráľovia Uhorska, jako že boli kráľami všetkých krajinu obývajúcich národov, tak i zemänské listiny rozdávali i Maďarom, i Slovákom, i Rusinom, i Románom bez toho, žeby sa boli dopytovali na národnosť, ale jedine na zásluhy o vlast spoločnú, ktorá je matkou všetkým, brali ohlad. . . . A keďže toto nechcete uznať, teda dokážte mi to z corpus juris a z pozitívnych zákonov, žeby práve len rodení a tak číročistí Maďari boli dostávali zemänské výsady, — žeby Nemaďarom ku takýmto zemänským výsadám právne boly dvere zamknuté bývaly.

Canis mater! zlobí sa Haluška. To ja zase dokazovat nechcem; ale tolko tvrdím, že či to kráľ, či to palatín menuje zemanov, tak jich menuje voždy jako maďarský kráľ lebo maďarský palatín, ale nie jako slovenský, lebo ruský, lebo romanský.

My by sme sa snadno usrozumef mohli, riekol s vážnym pohľadom Sartori, keby ste pane hovorili podla corpus juris „rex Hungariae“, teda uhorský kráľ, lebo uhorský palatín; lebo Hungaria je vlast a matka všetkých národov, ktoré ju od nepamati obývajú. Kdeže ale stojí v corpus juris „regnum Magyarorum“? . . . lebo „Magyaria“? Tu, jako som spomenul, museli by ste teraz hladat v mocnárstve tureckom, keďže sa už „Turcia Europaea“ rozprestiera od Carihradu hore na Belehrad, Budín, Jáger až po Senderovo a po Filakovo!

Eh, canis mater, šomre namrzený Haluška, nebudem sa s Vami dohadzovat!

Lebo od pravdy nemôžete ďalej; zostaňte teda s Bohom — privoláva mu pokojne k dverom idúci Sartori.

Keď odišiel rozhadzuje sa zahanbený Haluška: Daj ti mi to Bože! Taký profesork — a ešte by ti ma chcel poučovat?! . . . Canis mater! Keby to len bola dáka hodná chlapina? . . . Ale taký motýl, čo ho kedysi,

jako išiel v kepenčoku ukrútený do jalšavskej teplice, silný vetor pochytil jakoby na krídla a zanesol ďaleko na jalšavské lúky jako čoby havrana!

A či sa neurazil? . . ha, ha ha! chcece sa Štítnický.

Čoby sa ti taký chriaštel urazit mohol, hovori osmelený Haluška. Vektor ho zložil na kopec sena, — a tam si oddýchol po tej prechádzke v povetrí . . . Ale počujte, canis mater! mal som ja profesora juris v Kosičiach — ale jakože sa volal? — len sa mi tak pletie na jazyku, — bol to chlap hodne vyše siahly vysoký a vážil dva centy, desať funtov. To ti už bol za profesora!

Či nie Bodenlos? táže sa Štítnický.

Bodenlos, Bodenlos, kričí Haluška vo vytržení, eruditus vir, eximius vir; ille una manu sex centenariorum bovem supra elevavit. Tak si to rozumejte, že ten šest centového vola jednou rukou hore zodvihol.

Ba jako ho pochytil, či za nohu či za roh? táže sa Šesták. Za chvost, canis mater, za chvost! kričí Haluška.

Nech žije Bodenlos! pripíja Sykora a — všetci vytrúbili obsah svojich pohárov!

Ale sa Vám toho študenti i báli! Ten . . . ten len svojou škutinatou obrvou myhnuť na žiaka a už sa triasol pred nim jako osika. A jakí to boli žiaci! Chlapi jako duby, bradatí a fúzatí, a nie, jako hla v Jalšave, chlapi. A vari sa ti boja profesorov? Ani jako mak! Canis mater! veď starému Svato-križskému zakvačili drôt na jeho parokňu a a pretiahli dolu oblokom až na korbu studne; a keď prišla slúžka vodu tiahaf, vyletela parokňa za drôtom von oblokom a chudák starký sa zlaknul, jakoby hromový blesk bol uderil do neho.

Veď Vám to i na starého nedúzivého leva skáču myši a cvrčky, mudroval Štítnický, pred ktorým sa, pokým býval mladý a zdravý, triasli vlci a medvedi!

Zeman pije a politizuje, lebo je rodený politik; dajte teda pletkám pokoj, karhal Chujava.

A bojuje, skočil mu do reči Srnác.

Vari jako my teraz s pohármi, predhádzuje Šesták.

A kto dobre pije, ten sa dobre bije; taká je zemianska krv, chvastá sa Chujava.

No, dovraviac to, zahodí prázdny krčah do dverí a volá: Rychtár, daj vína, hrmien bohov!

Rychtár položil plný krčah na stól.

Páni bratia, začne politizovať Štítnický, mne sa to ale predsa nepáči, že ten náš palatín menuje tak vela zemanov! Veď v samých Kameňanoch bude už skoro pol dediny vešelínovských zemänov!

Canis mater, má k tomu právo! bráni Haluška.

Ak to i ďalej tak pôjde, vtedy v Uhriech o nedlho viac bude zemanov, jako sedliakov, horlí Štítnický.

A vtedy naše privilegia „tutti quanti“ budú u čerta, mrzí sa Srnác.

Quod Deus avertat! Lebo, to by bolo ozaj tolko, jako krajinu zničif; a viete, že extra Hungariam non est vita!

Keď takto Haluška mudruje, predstúpi pred neho rychtár: pán urodzený, ale odpytujem pekne, veď sa jim tu hla kobyla ožrebila!

Ešte že čo, vykrične tento; nuž canis mater, jakože ja už teraz pôjdem domov? Hádam sedlo na plece, či jako?!

Viete čo, podme všetci na zámok, narádza Chujava. A všetci vyhrnuli sa von dvermi.

Zo snemu jalšavského dostavilo sa na muránsky zámok vela vysokého panstva, jako velmožia, župania, poslanci snemovní a vznesenejší banderiste a nižší zemania.

Zámocká strelba zadunela mohutne k jejich uvítaniu, jako i na znak radosti, že poľské vojsko opustilo uhorskú krajinu.

Podvečer rozkázala pani palatínka pre nižšie zemianstvo pred palotou na dvore upiecť celého vola, pri čom sa i v kotloch jalovky varily — a z pivnícky sudy vína vykotúlaly, z čoho služobníctvo prítomným hosťom radradom podávalo. Banda cigánska vyhrávala slovenské národné nôty: tanec, spev a vykrikovanie na zdravie jeho milosti pána palatína a jeho hrdinskej manželky, Marie Sécí, rozliehalo sa na všetky strany až do pozdnej noci.

V palote samej častovali sa velikáši a vyššie zemianstvo i so svojimi manželkami a dcérmi, z ktorých niektoré i po celé týžde, ba mesiace na zámku sa bavievaly; lebo

palatinka to rada mala, keď najprednejšie panie Uhorska okolo nej sfa hviezdy okolo slnka sa točily a jej sa korily. Ona viedla veľký dvor, jako ktorákolvek panujúca nemecká kňažná; mala svoje dvorské dámy a panoštvá z prednejších rodín zemianskych, ktoré často provodzovaly rityrske ihry a zábavy; krom toho mala svojich komorníkov a komorné, no i veľký počet všelijakého služobníctva, i polovníkov a rybárov; mala svoje jazdecké kone, sokola a polovných psov všelijakého druhu.

Tohoto práve času bola pripravená veľmi skvosná večera v palote. Stolové náradie pozostávalo z čistého sriebra, zlata a drahého cudzozemského porcellánu. Stoly obťažené boly všelijako pripravenou divinou, rybami, tokajským vínom a sladkými lakotami, ktorými sa jej vďačili z pohraničných zámkov tureckí pašovíci, bo títo v čas pokoja posielali svojich poslov na Muráň; no stávalo sa, že i sami sa dostavili, jako i poslovia sedmohradského a nemeckých kniežat a vojvodov, jako nezriedka i poľského kráľa.

Pri večeri pripíjali vínom rozohriati páni na zdravie pánu palatínovi a jeho manželke, za ktorú laskavosť úprimne ďakujúc obidvaja, ujšťovali svojich hostí, že jako jim to milo, keď sa v jich príbytku tak príjemno zabávajú.

Medzi zábavou pošopkajúc dakolko slov prítomným paniam, oslovila roztešená palatinka pánov, aby jej nemali za zlé, keď s dámmami vyjde na pavlác, aby videla, jako sa i na dvore jej milí hostia, páni bratia zemania, zabávajú. Čo keď páni schvaľovali, a ju ujšťovali, že to iste veľmi milé bude pánom bratom, keď sa jim pani palatinka ukáže, vstala s milostivým úsmechom od stola a pobierala sa s paniami a slečnami na pavlác.

Oblek jej bol veľmi skvosný; na jej čepci, zlatom vyšívanom, ligotaly sa drahokamy: diamanty, rubíny, opály a smaragdy; z hrdla visely jej drahocenné perly a veľiká utešená až na prse siahajúca hviezda, dar to manželkou cisára Ferdinanda III. jej daný, keď ju táto čo svoju dvorniu dámu vyznačiť chcela; na rukách mala zlaté náramnice posiate najrozmanitejšími drahokamy; šaty jej boly z perského hodbávu; jedným slovom, skvelým zovňajškom svojim prezradzovala

hodnosť kňažnej a vzbudzovala úctu a podivenie na všetky strany.

Jaknáhle objavila sa na pavláci, vykrikovalo okolo horiacich ohňov hemžiace sa zemianstvo plným hrdlom, až sa hory ozývaly: vivat! Na slávu a zdravie veľkomožnej milosti! A celé množstvo vyhadzovalo svoje kučmy do povetria. Ba mnohí rozohriati dobrým horňozemským vínom prišli do vytrženia tak že volali: To by bola kráľovná! Bez tak nemáme kráľovnej; — nech žije naša kráľovná Maria Séci!

A palatinka?

Tá hlboko sa uklánajúc, dakovala jim s povdačným úsmevom.

Jako vidno, lichotila jej Tökölička, to naše svieže zemianstvo lahko vyvolá Vašu Milosť za kráľovnu.

Nebolo by divu, zaliečala sa Véceička, keď na teraz bez toho ešte kráľovnej nemáme.

A čoby sme tak práve kráľa korunovaneého nemali, a bolo by ho treba teraz voliť na Rákoši, pokračovala v lichotení Barkócička neviem, čoby sa mohlo ešte stať?

A prečo by sa, dotvrdzovala Mariasička, kedby stavov krajinských práve taká völa bola, — pán palatín a pani palatinka na túto hodnosť nemohli povýšiť?!

Aspoň by ten diadem kráľovský lepšie prislušal na hlavu pani palatínke, jako Rákócička, riekla Véceička.

Ďakujem Vám, drahé priateľkyne, rečie, Vešelínka s milostným úsmevom, ďakujem za toto Vaše dobropranie! A predsa, jako Vám známo, povyšuje sa pani Rákócička i so svojou nevestou hrdo nadomňa....

A nemajú k tomu príčiny, pretrhne jej reč Mariasička.

Nechže si tam myslia, kyvne plecom Vešelínka, o mojom rode, bohatstve a hodnosti, čo a kolko chcejú: to je isto, že sa ja veru poklonkovať nebudem! A keď sa ony svojou návštevou ku mne na Muráň neuponíza, ani ja sa ku nim. — Ostatne, mňa len to náramne teší, že sa Vy, drahé priateľkyne tu dobre zabaváte.... Alebo Vám je snáď dlhý, zunovaný čas?

Ach prosíme, veď nám je tu sfa v raji, hovori v mene všetkých Véceička. Deň po dni sa striedajú príjemné zábavy a radovánky. Len nedávno, keď sa dialy na veľkej lúke za

zámkom ritýrske ihry a dostihy, pri ktorých sa tak vyznačovala naša bujará mládež — keď slečny rozdávaly krásne kytky a vence tým, ktorí sa vyznačili. — jaké to bolo rozkošné divadlo!... Predvčerom polovali sme so sokolmi v lesoch; včera sa lovily v rybníku podmuráňskom ryby, po riviách pstruhy; nedávno vyšly sme koňmo na majer v Lubovníku,*) kde sme obdivovali krásne dojné kravy a jalovinu, a ztadiť ku rybníku jalšavskému, kde sa lovily šťuky. A dnes, hľa, kolko tu panstva! Jak veselé to spevy, hudba, tance!...

A beztak je tu, pokračovala Mariašička, tak hlučný a veselý život, jako v meste; tu rozliční remeselníci, krámy a trhy po každy deň!

No to mi je po chuti, že ste tak spokojné a tak sa Vám tu líbi, usmievala sa roztešená Vešelinka. Ale moje drahé podme už do paloty, lebo začne chladný vetor poduchovať.

I vnišly pri jasote zemanstva do ľavého krídla paloty, kde už byly pre panie pokoje prichystané.

Páni bratia bavili sa do bieleho rána.

(Pokračovanie nasleduje).

MORENA.

(Rozpomienky na rok 1869.)

Nedávno do mora večnosti uplynúvši rok 1869. bude u každého verného syna prenasledovaného slovenského národu po dlhý čas v trpkkej pamati. On odňal nám najväčšieho, najznevnejšieho sokola pravekých Tatier, na ktorého zlý svet svoje do pekelnjej žlče vmočené šípy najukrutnejšie, najzbabeljšie metal — a to najme preto, že v biskupský a veľmožský purpur odiaty mužne si bol zastal — ačkoľvek už krehký stareček — na podstat slovenskú a nehanbil sa znížiť k slovenskej chudobe, z ktorej i sám bol pošiel: no i preto, že nepáčila sa mu pre ľud jeho postlatá pohostinná postel Prokrestesová, — že žil a dejstvoval dla toho apoštolského: „Kto o svojich a najme o domácich starost nemá, zaprel vieru...!“

Rok 1869. vyrval nám z náručia — Moysesá!

I zažalil biely Váh, na ktorého kvetistých brehoch svetlo života spatril, prvé chvíľky života svojho presnil. I zalkal bystrý Hron, ktorý Ho za osemnásť liet na svojich brehoch v sláve vídaval. I zašumely žialom, veľkým žialom žblnkotajúce vlnky Nitry, Turca, Oravy, Ipla, Rymavy, Šajavy, Hornáta a Sla nej. No i sám starušký slovenský Dunaj za-

stenal vo veľkom bóli, keď mu v smútok odiate Vily Hrona doniesly tú ohromujúcu zvest, je Ho niet viac — pod Tatrami!

Kvílilo mladé Slovensko — a s nim všetky verné deti matky Slávie od mora k moru...

A, Bože dobrotivý!... sotva že trochu byly uschnuly slzy na tvárach slovenských, sotva že bólna rana na slovenskom srdci sa zajazvila, sotva že v ružovom blesku zjavovať sa začalo slniečko nad Kriváňom: — preletí Slovenskom uplakaná Vila šumnej Rymavy, i vykladá v náreku usedavom Tatrám, že jejich obľúbeného, iskrenného syna, že jej lúbenca, jej pevca — viac niet!

Rok 1869. vyrval nám z náručia pevca — Kubániho!

Žalostné chýry rozletely sa nivami slovenskými. I zalkal celý národ nárekom veľkým, blankyt nebies prerážajúcim. No, veď zhasol plameň ideálov na brehoch šumnej Rymavy, ktorý by bol dnes zajtrá ožiariť celé Slovensko — a odkiaľ čarovným prútom ohnivých spevov svojich skamenelú tupú hmotu Slovenska, hromovitým hlasom privolajúc Múse spevavých Tatier: „Žiar už i Ty raz v živote!...“

Pevca od brehov maľušky Rymavy — už viac niet! A dobre znám, že nejedon slovenský človek túži po tom, aby aspoň teraz, keď sa už zahaslý genius tento víta s Vilami na večných brehoch nadhviezdnej Rymavy, — kolko tolko bližšie poznať ho mohol.

*) Osada Lúbeník vlastne Lubovník — bola nekdy obľúbeným majerom Marie Sěči. Tamjší hospodári posiaľ ešte sa píšu Dojčari. Medzi Muráňom a Dlhou Lúkou, jako i medzi Mníšanmi a Jalšavou byly rybníky.

Nebojím sa, idúc vrúcej žiadosti tejto velacteného obecenstva dla možnosti niekoľko náčrtkami (bo obsérnejší životopis Ludovítov podá „Tábor“) vyhovieť a tak i jemu maličký pomníček lásky v srdciach slovenských vystaviť. — nebojím sa výčitky, spravodlivej výčitky Ludovítovej:

„Ách, len ku mŕtvym cítite lásku; —

A keď sa na jar pučí kvet,

Šliapete nohou rúž sedmokrásku —

V zime darmo ju chcete zpät! . . .

bo veď som bol v ostatnej dobe života jeho jeden z najbližších, najlaskavejších jeho priateľov, — bo veď i Vy, velactení čitateľa mladistvého „Orla“! i k živému pevcovi — Ludovítovi cítili ste vrúcu, horiacu lásku!

Oslávený pevec Ludovít spatril svetlo života dňa 16. rujna roku 1830. v dedinôčke, Záhorany menovanej, v stolici Malo-Hontskej, na brehoch to šumnej Rymavy, v stredu čarovnej výšiny, z otca Sámuela, tamojšieho ev. učiteľa, a matky Barbary, rodenej Dropa. Nezadlho prešiel útlý chlapček, ktorý pri krste dostal meno: Ludovít, Sámuel, Havel so svojimi rodičmi do Drienčan, kam milovaný jeho otec za učiteľa povolany bol, kde až podnes, ačkoľvek už ošedivý, no duchom národného povedomia zjarený, zdarne účinkuje.

Prvé rôčky mladistvého veku svojho presnil Ludovít náš v kole rodinnom. Čo desaťročný chlapček poslaný bol však do Prahu, aby sa nemčne podučil, kde i dve gymnasiálne triedy odbavil. Roku 1842—44. odbavil v Míškovci syntax, kde sa i vo speve a kreslení usilovne cvičil. Cez prázdniny školské poslaný bol na supplikáciu do horných stolíc Uhorska, kde si mnoho skúsenosti nadobudnul. Jedon obrázok z nej podal r. 1860 v Sokolovi, a síce v humoreske „Mendik.“ Už teraz v štrnásťročnom šuhajovi zjavuje sa prvý blesk budúceho jeho života, bo zatúžil vidieť apoštola mládeže slovenskej Ludovíta Štúra; — i cestoval do Požoňu.

V Míškovci sišiel sa s grófom Zichym, ktorý poznajúc v ňom nevšedné dary ducha, povolal ho za vychovavateľa ku svojim synom do toľhanskej stolice. Ludovít prijal toto nabídnutie najme, keď mu bolo slúbené, že grófskych synov sprevádzať bude na ceste po Europe. Tu pobavil sa asi rok, z kade na žiadosť otcovú domov navrátiť sa musel.

Roku 1845. nachádzame ho už na gymnasiume v Ožďanoch, kde dokončiac rhetoriku za dva roky sa pobavil. Tu založil „Slovenský čítací spolok“ spájajúc do neho mládež slovenskú tu študovavšiu. Spolok tento bol maďarónom trňom v oku, no i samých profesorov znepokojoval. Títo použili každý možný spôsob terrorisovania mládeže slovenskej. No, neklátilo sa „malé stádočko“ toto, lež udržalo sa až po osúdny rok 1848. súc duševne podporované L. Štúrom. Po odchode Ludovítom z ústavu tohto, viedol spravu spolku jeho brat Rudolf, kde už taký nátlak a terrorismus panoval, že mladíci len tajno schádzať sa mohli.

Ludovít bol už vtedy za horami za dolami — v Levoči, kam pod krídla M. Hlaváčka shromažďovali sa bystrí slovenskí sokoli. A tu otvorilo sa už voľnejšie pole krídlam, letu rozpáleného ducha Ludovítovho.

Do doby tejto padajú prvé výtvary Músy jeho.

Rok 1849. tvorí úvod druhej doby života jeho. Stretáme sa s nim „na chlebovej podstate“, na Zlatnom v povestnej sklennej hute, kde čo pisár a dozorca dreveného skladu účinkuje. No postavenie toto nebolo pre neho; bo mládenecká duša jeho túžila po iných obrazoch, lež mu roztopený kov poskytoval; — ona túžila po obrazoch ideálnych: on chcel slúžiť národu svojmu! I vyvolil si pole politicko-právnické.

Roku 1850. vidíme ho v Ryma Brezove v písárni slúžnovského úradu účinkovať. Roku 1851. povolaný bol do Jalšavy za exhibensa. R. 1853. vymenovaný bol nazpät do R. Brezova za koncipistu a ztadiť po malej chvíli preložený do Rymavskej Soboty ku centrálnemu slúžnovskému úradu. Jako úradník, vo viac rečiach súc sbehlým, býval všade vítaný. R. 1855. stal sa okresným notárom v Batke na doline balogskej. Tu pojal si za manželku vznešenú slovenku, ur. pannu Zuzanu Malatinskú. Čo okresný notár úradoval až do r. 1860., v ktorom presídil sa do Rym. Brezova, kde do r. 1861. v súkromnosti žil.

R. 1861. vymenovaný bol za slúžneho do odchode rymabrezovskej v Malom Honte, ktorý úrad za polštvrta roka s pochvalou zastával, keď jako taký preložený bol do odchode rožňavskej, aby tu veci úradnie do poriadku

prinesol. A tuto zastihla ho ústavná premena vlasti našej v apríli r. 1867., keď vytisknutím temer všetkých národovcov z úradov po celom Uhorsku i on úrad utratil.

Od tohto 1867. roku žil súkromne v Ryma Báni — a čas tento tvorí tretiu dobu života jeho. Žil si tu Muse slovenskej v sred svojej rodinky, v kole roztomilých dietok: Zuzany, Rodomila, Mirka, Dušana a Ľudovíta. V čase tomto, kde najviac sa zaoberal so slovesnosťou, zápasil musel s nedostatkom hmotných prostriedkov. V poslednom svojom liste od 26. nov. 1869 písal mi medzi inším toto: „Na Slovenských táboroch som pracovať už začal; rámec je na tie mlhové obrazy (tak jich generujem) už hotový. Podajte len čím skôr osoby, aby jich s farbami básnictva spredmetniť mohol. — Pravda, že „sine Cerere et Bacho fuget — Apollo“ . . . Nemyslite, že vtípkujem . . . Je to holá, čistá pravda . . . Stav môj je krutý, s 5 dietkami to biedne ide!“ — List tento je snáď posledný, ktorý náš Ľudovít písal . . .“

Na deň 29. nov. 1869. došiel čo svetský dekan a notár vyslaného povereníctva ku porade v záležitosti dedinských škôl do R. Brezova. Po úradných povinnostiach, ostal na meniny svojho kmotra Andreja J. Tu diktoval asi o 5. hodine improvizane bratovi svojmu Ľudovítovi pieseň „K pamäti Andreja Sládkoviča“, v ktorej sa odzrkadľujú poslednie blesky zapadajúceho slnka ducha jeho. V noci hral pre zábavu v karty. Hneď po polnoci strhlo sa dohadovanie medzi nim a Andrejom Antalíkom, ktorý prehral. Rozzlobený, keď dvaja súdruhovia od stola vstali, bodol na proti sediacemu nešťastnému Ľudovítovi tak do srdca vačkovým nožom — že tento hlavou na stôl klesnul a na prsiach svojho brata Ľudovíta Rodomila dušu vypustil . . .

Tak drasticky zhynul výtečný pevec Rymavy!

Či div, že zaplakalo celé Slovensko?!
Či div, keď pevec Pohronia, ten drahý „Ondrejko“ náš, takto spievať musí:

Horkne mi žľou duša rozhnevaná,
Kubánu, — jakže by sa nesrdila,
Keď v hre satanskej počala sa rana
Čo ta, nič po nič, do hrobu hodila!?

Hynie mi žiaľom ľuša uplakaná,
Kubánu, — jakže ty i nežialila,
Keď, nedočakajúc rodu svojho rána,
Do jany túžba tvoja fa svalila!

„Postava jeho,“ opisuje osobu jeho náš drahý p. Z. Hostinský, bola plastická, stredne vysoká, plná, utešená; v očiach veľkých, modrých zrkadlili sa sredave blesky radosti a zadumčivosti; jestli nimi zagánil, teda očaroval predmet, jako zlatý zmyj; v tvári plnej a červeno-jarej videl si sosúsrednené všetky behrá jeho citov a žiaľov, jeho dúm a ideálov stáby v korune stromu, keď rozvíje pupence svoje. Vo vydutých prsiach jeho tlel neprestajný oheň jako v pažráku vulkána, *) rozzínajúceho drahé kamene myšlienok jeho; na vydutom čele jeho videl si naháňať sa blesky zory lígotavej a mrákoty čiernej kúrňavy. Jako ten knoftapták lietajúci v podzemných dolách, tak i duch Ľajka nášho snášal sa hneď v údoliach, hneď na výšinách myšlienok svojich — nad Sytnom slovenským.

Toto je nevyrovnaný obrázec nášeho pevca od brehov Rymavy, nášeho nezapomenuteľného Ľudovíta.

Po výtečnom, ohnivom pevcovi tomto zostalo mnoho malých a dva väčšie výtvy ducha jeho básnického: „Traja Sokoli“ a „Radzivilovná, kráľovná poľská. No, i viac prosou písaných kusov medzi nimi väčší román z dejopisu vlasti našej: „Valgata“ poručil Slovensku. Všetky jeho spisy vyjdu, keď Bôh popraje zdravia, nezadlho tlačou.

Toto v krátkosti chcel som sdeliť vlc. čitateľom o našom nešťastnom Ľudovítovi, a síce čo rozpomienku na nedávno uletevší rok 1869.

Nemožno mi ale, abych nezakončil rozpomienku túto smutnú slovami Ľudovítovho a nášho drahého priateľa Hostinského:

„Pútniku slovenský! keď pôjdeš na kraje Hornej Rymavy, — zastaň si pred mohylou

*) V jednej pred osúdnou katastrofou doposlanej mi básni takto sám seba opisuje:

„Plameň blnká v mojej hlave,
Jak oheň vo vniutre Hekly,
Jak čoby vo strmom splave
Prúdy lávy vo mne tiekly . . .
Jak to sľahá, vrie a hrmí,
Jak to praší a loncuje:
Sťa keď z Tatier potok strmý
V priepasť letí, — padá v sluje.“

na kopci rymabrezovskom. Tu stojí týmto šumejú vlny Rymavy, šepotajúc pod v sredku múrom obohnany, rukou dakedaj- jeho mohylou: búvaj tichunko, búvaj miláčok náš!“

Večná mu pamäť!

A. M. Sytniansky.

XVI. ĽUDOVÍT.

„Šlachetný kráľ prihotuj sa
K večnému pokoju,
Krvobažný Robespiere
Ten žiada krev Tvoju.

Prihotuj sa! dlhá cesta
Čaká tu na teba;
Za viny predchodcov tvojich
Tebe trpieť treba!“

Jako lapený lev hrde,
Vo žalári stojí,
Šestnásty Ludovít, smrti
Krotej sa nebojí.

Kol neho bájočná žena
A milý syn smúti;
Dobrý otec, verný manžel
Má byť dnes syn smrti.

A kráľ povie: „dobrý synu
Manželka milená!
Nelejte vy slzy bólné
Pre moje skončenia.

Žije Bôh i pomsta Jeho;
Príjde i na vás rad;
Krvobažný Robespiere
Danton, Saint-Just, Marat!“

A na posled ešte svoju
Objíma rodinu
On má zomrieť mečom kata
A nemá priečinu.

Odrhli ho od lúbených
Prsú ženy, syna;
Hľaď, už sa ku popravišti
Smrtný voz pohýňa.

Či toto má byť svoboda,
Blesk z rája ztratený?
Kde mužia sú diví tygri,
Ženy zlé hyeny.

Svornosť, bratrstvo tie hviezdy
Majú to byť vari?
Kde tisíc zúri Kainov
Dobré sú v žalári?

Nie! toto je zatratená
Pekla čierna diera,
V ktorej všetko čo šlachetné
Čo pekné zomiera!

More ľudstva prúdilo sa
Na širiej rovine;
Z ktorej ocel guilotiny
Tak hrozivo kynie.

Všetci ešte včera boli
Občania pokojní,
A teraz v jich srdci zúri
Vztek lúty, odbojný.

A jak zajatý lev hrde
Pri lešení stojí
Šestnásty Ludovít, smrti
Krotej sa nebojí!

Ani jediná slza mu
Jeho zrak nekalí;
Vy zúrivci! či vy máte
Srdce snáď zo skaly?

Francúzi! hoc bezprávne mám
Zomreť bez priečinu,
Lež váš kráľ odpustí veľkú
Ludu svojho vinu.

Tak vraví kráľ — ale Marat
Razom dá znamenie,
Bubny hučia a kráľov hlas
Odrazu onemie.

Ešte raz na kráľovský svoj
Palác hodí oči,
A potom mužne hore na
Popravíte kročí.

Ešte raz šepců rty jeho:
„Choť, dieťa, vlasť celá
S Bohom!“ — a už duša dobrá
Z tela vyletela.

A ľud jasá, veselý je
Že už po kráľovi,
Jeho vztekľý hluk ohluší
Nárek vernej vdovy.

Lež žije Bôh — pomsty jeho
Prijde i na Vás rad,
A beda vám: Robespierre
Danton, Saint-Just, Marat! —

B. Tesnoskalský.

Literarne - umelecko - vzdelanostné dopisy.

Od Trnavy dňa 20. febr. „Svornosťou rastú veci malé“.... Len niekoľko upovedomelých národovcov slovenských nachádza sa v našej slovenskej Trnave a v okolí, tak žeby sme sa na prstoch spočítat dali; no i z týchto jedni patria do tábora „Pešb. Ved.“, druhí ale viacej menej klonia sa k „Sl. Novinám“: nič však menej táto medzi nami panujúca odchýlnosť v daktorých politicko-národných náhladoch ani zamak nerozdrubuje naše národné sily, lež radnej jich sbiera a sosliluje k jednému cieľu; bo svoboda myslenia in dubiis et disputabilibus jako z jednej strany je podmienkou rezkejšieho života, tak z druhej strany plodí svornosť a jednotu in necessariis, kdežto všeliké obmedzovanie takej svobody viedlo by konečne k záhubnej nesvornosti, alebo k smrtonosnej netečnosti a lethargii. A preto nech fa to, náš mladý „Orle“, nijak nemýli ani nezarmucuje, keď vo svojich vyletoch po našej uhorsko-slovenskej domovine, stretneš sa tu s horlivým „Vedomostiarom“, tam zase s privržencom „Slov. Novín“ alebo „Bieleho Uhorska“: ba radnej nech fa to teší, že už i Slováci skutočne začínajú sa hýbať, myslieť a na dejšie vystupovať. Je to symptom života a nie smrti! „Kto chce žiť, ať sa kýva!“ Nech národ svobodne rozmýšľa o tom, čo mu ku spase slúžiť môže. Národ nenie slepým privržencom a zvelebovateľom toho alebo onoho stanoviska, lež rozvážnym mysliteľom. On rozozná zrno od plevy a čistú pšenicu od snetu alebo kúkolú; čo zdravého a záživného stroví, plané ale, škodlivé a jedovaté odvrhne. Hocby i viacej časopisov bolo, tak bynech sú len ináč v národnom duchu a smeru držané, tre-

bars by i v daktorých vecach odchodné stanovisko a mienku zastávaly, národu nášmu škodit nemohly, ba k objasneniu situácie, k tríbeniu pochopov, k šíreniu potrebných známostí, jedným slovom: k národnej zralosti iba dopomáhat. My v Trnave a v okolí sme už v tomto ohlade na čistom. Zhnusujúc sebe a na dno pekla zatracujúc také náruživé, osobníckárske hadky a polemie, ktoré žiadnych zákonov a medzi slušnosti, zdvorilosti a spisovateľskej dôstojnosti neznajú, zastávame svobodu myslenia a verejnej diskusie, všetci ale dohromady držíme sa in praxi pevne tej zásady: „in necessariis unitas et in omnibus charitas.“

Jedine pri tejto národnej jednosvornosti možno nám bolo docieľiť to, že naša Trnava, navzdor všelikým ťažkostiam a prekážkam stala sa už skutočne pre celý presporskonoitránsky slovenský vidiek stredišťom a ohnišťom rezkejšieho, krajsieho národného života, tak že už teraz v tomto ohlade so sídlom „Matice Slovenskej“, Turč Sv. Martinom, — o závod bežať môže, ba o nezadlho v nektorých ohladoch snád ho i prevýši tak, že národovci slovenskí napozatým nie len ta do našej Mekky slovenskej v Turci, lež i sem do Trnavy húfne putovať navyknú.

Prvé je, že už máme sriadené ochotnícke divadelné predstavenia, ktoré sa v krásnom mestskom divadle každým razom pri veľikom účastenstve obecnstva z času na čas dávajú — s oblúbenými národnými po divadle tanečnými zábavami v mestskej strelnici, z ktorých najväčšia časť čistého príjmu obracia sa na založenie slovenského kasína pod menom „Beseda slo-

venská.“ Druhé je, že dňa 13. febr. vo valnej porade v strelnici vydržiavanej sme si skutočne založili „Besedu slovenskú“; vypracovali stanovú vys. vláde k potvrdeniu predložii sa majúce, a utvorili dočasný spravujúci výbor. Zakladateľov a riadnych členov podpísaných už máme vyše 70, ktorýžto počet, jako ufáme, do konca mesiaca na 100 vystúpi. Úlohou „Besedy Slovenskej“ medzi inšim bude i to, starať sa, aby sa slovenské divadelné predstavenia v Trnave riadne z času na čas dávaly, a tak so založením „Besedy Slovenskej“ i slovenské divadlo v Trnave pre budúcnosť zabezpečené bolo. Tretie je, že tuná bude mať stredišta a sídlo svoje i kat. slovenský spolok sv. Vojtecha, jehož dočasný a spravujúci výbor je už tiež sriadený.

Zaraduj sa teda s nami, ty náš milý „Orle“, a vo svojom bystrom letu ponad slovenské kraje veselo zatrepotaj svojima mocnými krídlami: „hore sa Slováci!“... Hore sa vy ostatnie mestá a mestečká slovenské za krásnym príkladom Trnavy! Menovite ty naša Baňská Bystrica!! Je Vás tam snád málo národovcov slovenských? Ale pamätajte, že i nás tu v Trnave ešte menej bolo: lež pravdou vždy zostáva, že „svornosťou rastú veci malé.“ Ovšem že „svornosť nie pokoj ani zradu, ona súzvučnú predpokladá síl činnosť“, jako to básnik peje. Pravda je tiež, že jako každý zvonec, aby cengal, musí mať srdce, a každé husle, aby hraly, dušu: tak i pri všetkých národných podujatiach musí byť srdce, ktoré impuls dáva a duša, ktorá celé telo oživuje. A takéto srdce, takúto dušu tuná v Trnave máme. A jak premilostnú to dušičku! Len pred dvoma rokama pritiahol ju bôžok Amor k nám do Trnavy až hen kdesi z Tešína; je to jedna z najspanilejších, najšlachetnejších dcier vysokej Tatry, Božena jej meno!... Nie-li pravda, čudokrásne to meno? Nuž tak! Ona sa k nám vydala za muža národovca, dľa zamestknania pravotára. A viete, jaké sú ženy?... Čo ženička chce, to veľmo chce, a čo veľmo chce, to potom — volky nevolky — musí chcieť i pán manžel, bo ináč, jako to vy ženáci dobre viete, beda by mu bolo. Je síce pravda, že zlý svet potom o ňom hovorí, že je pod pantoflou — ale prosím Vás, či sa mu to

môže za zle pokladať? Často jedon milostný, prenikajúci pohľad krásnych očičiek hovorí tak významným, prosebným i hrozbným, úpenlivým i velitelským hlasom žiadosť a rozkazu, že mu chudiak muž nijak odoláť nevládze. A čo ešte, keď k milostným pohľadom pridajú sa ešte krásne slovíčka z usmievacích ústičiek a milostné úpenlivé prosby, a k tomu prejavená žiadosť milovanej ženičky je sama v sebe chvalitebná, eticky krásna, šlachetná!... Tu muž potom veru i do ohňa skočí, len aby žiadosť ženinu vyplnil. Tak sa stalo i s našim mladým ženáčom, pravotárom. Boženke sa veľmo zachcelo slovenského divadla v Trnave, a kapricu mala ešte i ona sfa herečka vystúpiť. Čo tu mal, prosím Vás, ubohý pravotár robiť? Pravotiť sa s ňou? Ó to by bol iste olutoval. Muselo sa teda slovenské divadlo — um jeden Preis hrať. Ale jako? Nebolo v celej Trnave človečička, ktorý by bol mal chuť slovenské divadelné predstavenie sriadiť a spravovať. Čo teda? To len dopustíte, že žiadosť jeho Boženky nemohla zostať nesplnenou; veď ona sama už i kamarádky a spoluherkyne shladávala a i daktorých mladých šuhajcov sverbovaných maia. Nezbyvalo teda pánu pravotárovi nič iného, iba volky nevolky stať sa — direktorom ochotníckej divadelnej spoločnosti, k prvému predstaveniu prípravy robiť, a s pomocou ostatných pánov národovcov trnavských vymôžť u mesta, aby sa slovenské predstavenia v mestskom divadle mohli dávať. Mnoho síce unovania, obetí a herkuleskej práce ho to všetko stálo, ale dobre mu tak, mal sa neoženit!

Toto je — už či mi veríte, či neveríte — opravdivý pôvod výchytných slovenských divadelných predstavení a spojených s nimi národných tanečných zábav v Trnave, s ktorými opravdive nový život u nás nastúpil. A ponevác z týchto divadelných predstavení pre slovenskú „Besedu“ už 400 zl. r. č. nakvapkalo, a bez týchto kvapiek ani pomysleť by sme neboli mohli na založenie „Besedy slovenskej“: vysvitá z toho, čo všetko našej spanilomyseľnej Božene ďakovať máme. Božena splodila nám slovenskú Thaliu, Thalia zase „Besedu“, a „Beseda“ zase starať sa bude o matku svoju Thaliu a naopak, Thalia o dcéru svoju „Besedu“. Do takéhoto circu-

lus vitiosus zamotala nás Božena; ani neviem, kedy a jako sa z neho vymoceme. Či sú to, prosím Vás, nie čary? — Vy páni národovci baňsko-bystrickí, počujte ma, dobrú radu Vám dám! Chcete-li i Vy tam v Baňskej Bystrici sriaďiť slovenské divadelné predstavenia — a veru prepotrebné by tam byly — to Vám hovorím, nebudte pedantami — nevysedávajte vždy v knihách a nehryzte vždy perá, lež majte sa okolo spanilomyslných dievčat slovenských, nepohrdajte krásnym pohlavím, a čo je hlavnia vec, vyhladajte si i Vy dajakú Boženu a — ožeňte sa! No, jestli ste už azda ženatí, to je už potom perse galiba, a ani ja neviem dačo múdreho poradiť. Poradte sa, prosím Vás, so svojimi ženickami a dceruškami, čo ony na to povedia.

Ale ešte bych mal podať zprávu o piatom slovenskom divadelnom predstavení v Trnave, ktoré sa dňa 31. januara dávalo. Tento raz krmili nás naši milí ochotníci iba malicherými fraškami; ale v také bláznivé dni, jako sú fašangy, to ušlo. Zabavili, nasmiali a natlieskali sme sa dost. A prosím Vás, čo je lepšieho, žiaducejšieho nad to, jako keď človek môže byť dobrého, veselého rozmaru, do vôle sa nasmiať a od radosti rukama tieskať? Čoby bol celý život bez smiechu, čo divadlo — najme vo fašangoch — bez chychotu a tleskotu? Je síce pravda, že my Slováci viacej pričím máme k zármutku a plaču, nežli k smiechu! ale prosím, či by sme si s plačom dačo spomohli? Veru ani zamak! A preto našim milým ochotníkom sme velmo povdační, že nás tak rozihrali, rozosmiali a rozveselili v tento večer.

Dvojaktová fraška „Incognito alebožto už je pozde milý drozde“ (od Kotzebua) bola provodzovaná velmo dobre, no i obecenstvu sa dost lúbila. Zástoje byly nasledovne podelené: Hlavatého boháča predstavoval p. Hájiček, Terka jeho dcérka slečna Čapkovičová, Marienka jej komorná pani Božena Kutlíková, Štukay-ho chudobného zemäna p. Hrušovský jnr.ista, knieža Znilova z Kamenohradu p. Cyrill Hodža jurista, baróna Volského p. Kysel jurista, Joška sklepníka p. Chlebík, Vsevedu p. Fiala jurista. Všetci herci a herečky previedli svoje zástoje výborne, zvlášte ale p. Hurban komická

figúru chudobného spisovateľa tak zdarile predstavil a s takým humórom hral, že temer každým posunkom a otvorením úst živý smiech a tieskanie v obecenstve povzbudil; podobne vyznačili sa p. Kysel, p. Hájiček, p. Hodža a pani Božena Kutlíková, ktorejž naivná, opravdive komická hra sa velmi obecenstvu lúbila; a preto ustavičným smiechom a vyvolávaním pretrhovaná bola.

Druhá fraška „Zamilovaný hlásnik alebo kto druhému jamu kope, sám do nej upadá“ (od Körnera) tiež dost dobre vypadla. Budiča mestského hlásnika velmo zdarile predstavil p. Hladký, už z prvých predstavení dobre známy a oblúbený herec, Lojzinku jeho synovkyňu slečna Lafersová, Prepelicu jej milenca p. Hrušovský, Škovránka jeho priateľa p. C. Hodža.

Ale temer ešte väčšmej, nežli samé tieto frašky, zaujímaly obecenstvo nasledujúce deklamovanky, ktoré striedave s fraškami prednášané byly:

1. „Slovo“, podarená to v duchu národnom složená, k milovaniu národa povzbudzujúca lyrická báseň. Predniesla ju panička Anička Chlebková, asi dvanásťročné rozto milé dievčatko, a síce s takým animom, zápalom a s tak prirodzenými posunkami tváre, očí, rúk a celeho tela, že celé obecenstvo od tak mladého, útleho dievčatka takú umelosť a smelosť neočekávajúc, najvyšš prekvapené a velmo milo dojaté bolo. Najme keď v šlachetnom rozhorlení svojom nôžkami zadupotala, to krv v žilách našich hrala a zdalo sa nám, že nás do boja vyvoláva. Hlučný potlesk, vyvolanie, „sláva“ a krásny venček sa jej za podiel dostaly.

2. Báseň „Žobrák a jeho dieťa“ predniesla panička Marinka Hájičková, podobne mladušké premilé dievčatko; zarečnila nám ju tak krásne, útlcitne a dojímave, že ani najvyvícenejšia herkyňa nebola by mohla tú báseň krajšie predniesť. Hlučným potleskom, slávavolaním a vencom bola vyznačená. Úfame, že z týchto dvoch spanilých a bystroumých dievčat, ak sa len ďalej náležite vzdelávať budú, výtečné herečky nám dorastú pre našu mladú slovenskú Thaliu.

3. „Kto z koho“, besedný žart výborne predniesli pp. Kysel, a Š. Keby sme mali viacej podobných kusov v našej literature, to

by sme jich tu v Trnave na divadle veľmi dobre upotrebiť mohli. Jak obsah, tak i dramaticko-komické predstavenie tohoto besedného žartu veľmi sa obecenstvu nášmu líbilo.

4. Konečne „Smrť Jánošíkova“ stáby ešte na pochutku rečnila nám pani Božena Kutlíková s takou zádušnou poesiou a tu i tam do hrdinskosti prechádzajúcou lyrikou, že nám veľmi dobre padlo po tolkom smiechu

a chychotu poslednou fraškou zapríčinenom v pozitívku krajšej národnej poesie sa pokochaf. Výtečnej rečníčke zahučalo hlučné „sláva“ a krásny veniec jej k nohám padol a s tým i opona padla.

Po divadle nasledovala tanečná zábava v mestskej strelnici; ktorá trvala až do bieleho rána a veľmi skvele vypadla.*)

J. B.

Obet.

Lúto mi padne, keď vidím núdzneho;

Čo mám, — to dám mu do chudej ruky

A hlbšie načrem zo srdca bólného:

By Bôh zlavil jeho trápne muky!

A keď odchádza, žehnám jeho kroky,

Sprevádzam ho zrosenými zrakmi,

Prajem mu šťastnú púť cez svet široký:

Nech ňa víta všade súcít taký!

Srdce mi puká, — slová hladám marne,

Keď ňa vidím, národ! ponížený

Žít síce mnohé veky, ale marné,

Ty rod Slávy, pre kríž vyvolený!

Potlkaš sa ňa ten pútnik svetom,

Hladáš, že kde otvoria ti brány —

A za posmech slúžiš hriecha deťom;

Za podporu dávajú ti hany!

Čo vetra kvíľba pod Tatier bralami

Zneje mi v sluchu, preráza útroby

Hlas Tvojho plaču, vyzvaný krívdami,

A lkavý žiaľ nad nádeje hroby!

A pretos' pre mňa drahocennou perlou,

Za ktorú ja Bohu nosím prosby:

By Ťa zachránil najmocnejšou berlou

A aby zjavil zhubcom Svoje hrozby!

Za obeť však lásky dávam Tebe:

Lýru svoju i — samého seba!

Hostivít Tisovský.

*) Ďakujeme ctenému p. dopisovateľovi za vrelé súčastnenie sa na časopise našom, i prosíme ho, aby nám, koľkoráz len možno nie len živé týmto podobné obrázky zo sociálneho života nášho podával, ale spolu aby sa i činne prácami svojimi v Orlovi zúčastnil, tak žeby sme sa zas z novu na poli literárnom potkávať mohli. Orol ináčej neobstojí, len keď jadrnými a rezkými článkami svojimi obecenstvo k stálemu účastenstvu mravne prinucovať bude. K tomuto je i p. dopisovateľ jeden

z najpovolanejších mužov. Stanovisko Orla je: literatúra, umenie a vzdelanosť (cultura) národnia — a tu by sme si mali všetci zastáť jako jeden muž, bo: in hoc signo vinces. Že ale nám p. dopisovateľ za vzor národných snáh nakreslil Boženu, dcérku výtečníka nášho M. Hodžu, je nám veľmi milé, bo sa pritom prostredne naráža spolu i na toho, ktorý podobnú dcéru vchoval. Od Boženy Hodžovie sa dať iného ani očakávať nedalo. Red.

MICHAL MILOSL. HODŽA,

nar. 22. sept. 1811, zomr. 26. marca 1870.

Žij blažene v náručí Vykupiteľa Svojho a v našej
neuvadlej rozpomienke na Teba!

Pochop a potreba národnej výchovy pre národ.

(Výňatok z rukopisu „národnia výchova“.)

Sú ľudia na svete, a to aj učení, ktorí nemajúc pravého pochopu o národnej výchove, smejú sa tomu. Keď iní múdrejší, do veci zasvetenejší, o takejto výchove, menovite o jej neodbytnej potrebe, rozprávajú a pojednávajú, menujúc to prepiatosťou a chorobou veku, keď už aj výchova do oboru národnosti sa poťahuje, jakoby pri človeku všetko nie len na pospol ľudským, ale aj národným byť muselo. Mnohým boly posial iba počiatkové, ľudu zvlášte venované školy, školami národnými, a preto národnia výchova totožná s výchovou pospolitého ľudu, následkom čoho oni okres národnej vzdelanosti a osvety ďalej a vyše nevideli a nehľadali. A keby už aspoň v tejto nižšej sfére, bola platila zásada národnosti, alebo keby prostý ľud bol národne vychovávaný býval, nuž by sme jim to ešte tak velice nezazlievali: lež práve tejto národňou pomenovanej výchove ľudu, chybel pochop národnosti, čoho dôkazom je hneď to, že v málo ktorom národe, poznal seba ľud čo najvalnejšiu a najpodstatnejšiu časťku národa, že nemal pražiadneho povedomia národnosti svojej, keď nikdy nič nepočul o tom, čo sa pod národom vyrozumieva, k čomu sú národy Bohom stvorené, jako žily posial a o čo sa domáhaly na svete, a po čom jim najväčšími túžif, nač žiť a začo mrieť treba?!

Národnia výchova jako výchova ľudu, záležala posial z nasledujúceho: Dieťa sa učilo v svojom jazyku čítať, písať, rátať, náboženstvu, dačomu z prírody a jej úkazov, dačomu zo zemepisu, dakde i zo štepárstva a roľníctva; prijalo skromné naučenie o mravopočestnosti, a jeho národnia výchova vo škole, bars aj slovenské dieťa ani nepočulo, prečo sa slovenským menuje, bola dokonaná! No ale takáto výchova už v dome rodičovskom počat sa musí v podobe milých detom rozprávok o pôvode a predkoch národa, o jeho užšej alebo širšej rodine, o skutkoch a osudoch tohoto národa; toto školu na vyšší stupeň povyšuje a zdokonaľuje, literatúru a verejný národný život ale završuje.

A však nie len pospolitý ľud je národom, lež aj každý iný, ktorejkoľvek spolo-

čenskej triedy a vrstvy, alebo ktoréhokoľvek stavu, povolania a hodnosti človek, ktorý z tohože národa sa zrodil čo ten nevšímaný ľud, a reč tohoto je jeho materinskou, rodinnou rečou. V pochope národa uzavierajú sa teda všetci tí ľudia bez rozdielu — ktorí k jednej užšej i širšej — pokrevnosti patria, podobní súc si v zraсте a v tvárnosti, čo fysionomiou menujeme; ktorí jednou rečou hovoria, jednake dary ducha objavujú, jeden a ten istý obecný charakter (ráz) predstavujú, jednakými zvyky a mravmi viazaní sú, a jednu spoločnú historiú majú. Iba ľud menovať národom a nie aj vzdelanejšie z neho pochodiacie triedy, znamenalo by pre hory nevidieť stromy.

Majúc už pochop a označenie národnej výchovy podať, musíme si driev pochop ľudskej výchovy vôbec sostaviť. Čo je teda výchova človeka obecne vzatá, alebo jako sa vychováva človek na človeka? Naše slovo výchova označuje pôvodne zrast a vývin telesný, ponevač „chova“ znamená telesnú živnosť a opateru, odkiaľ chova (pokrm, nápoj a chúva, pestúnka, čo opatruje dieťa, vôbec osobu dieťa varujúcu a pestujúcu. Ľud náš hovorí o slabom a nedúživom dieťati „toto dieťa sa nevychová,“ a chudobná vravieva: „Neviem jako vychovám tieto moje deturence, keď nieto na dostač ani toho čo na ne treba.“ Tak je to i v reči temer všetkých iných národov, lebo latinské „educare“ a nemecké „erziehen“ znamená vyviest, vytiahnuť z maličkosti, maloletnosti, k veľkosti a dospelosti, čo stáva sa iba skrze príslušnú chovu, živnosť, opateru. Lež aj duša potrebuje chovu a opateru, rozumie sa duševniú, odtiaľto slovo „výchova“ poťahuje sa nie len na telesné odchovávanie, ale aj na duševní zrast a vývin, alebo na duchovnú dospelosť a zralosť.

Človek teda čo telesno — duševní tvor, musí byť i telesne i duchovne pospolu, súčasne vychovávaný, jako sa to aj skutočne pri každom človeku deje, čoby hneď ani literárnej výchovy nepožíval, keď s rastnutím tela rozvíja sa v nás aj duch, a toho najma-

kavejším dôkazom je to, že jako dieťa viac a viac rastie a mohútneje na tele, tak si aj lepšie všíma vecí okolo seba súcich, učí sa jich poznávať, chápať, pomenúva jich, a tak duša zmocňuje sa predmetov vonkajších, skusuje na nich svoje sily a osvojuje si jich, keď skrze pochopy v reči panujúce, premieňa jich vo svoje pochopy, bere jich vo svoju duševnú majetnosť, a takýmto zmáhaním sa, zmáha sa duchovne! A preto človek na človeka vôbec vychovávaný, musí tak odchovaný, cvičený a vedený byť, aby sa stal čo možno, dokonalým na tele i na duši.

Lež toto je ešte pochop široký a nejasný, preto treba nám túto oboju dokonalosť bližej označiť. Čo rozumieme tedy pod dokonalosťou telesnou? Pod telesnou dokonalosťou vyznamenáme náležitú silu, krásu, pružnosť a vytrvalosť tela, i jeho spôsobilosť a schopnosť ku všetkým hmotným prácam, a sice od najjednoduchších až k najzavitejším, od najhrubších k najdrobnejším; k tomu takú usposobilosť telesnú, aby telo stalo sa čo najvybornejším nástrojom duše, a tak rečeno chrámom ducha v ňom prebývajúceho, nimž je tento osvetľovaný, ožiarovaný, okrasňovaný a udôstojňovaný, že už z telesnej tvárnosti človeka a z celého telesného sa chovania, možno právom a slušne zavierať na toho ducha, ktorý v ňom prebýva, alebo z domu na obyvateľa, a zo sluhu na pána.

A čo rozumieme pod dokonalosťou duševnou? Pod dokonalosťou duševnou vyznamenáme: také rozvítenie moci a schopností duševných, že duša kroz ne javí svoj nadzemský pôvod, oslavuje svojho stvoriteľa i svoje bytie a žitie: panuje nad telom i vládne svetom —, dokazuje svoju rozumnosť a nesmrtnosť, a koná veľiké skutky ducha! Tu si duša živo predstavuje, alebo názorní tento svet, pamätá verne, čo dojalo ju z vonku i z útrov jejej, rozumuje nad všetkým, čo precítila, zkusila a prežila; mocou obrazotvornosti ideálne svety si tvorí, uvažuje náležite čo dialo sa a deje v nej i mimo nej, myslou skúma a preniká sťa orol svojim bystrým zrakom všetky výšiny i hlbiny, a napokon rozsudzuje všetky zjavy fysického i duševného sveta, sveta jednak Bohom stvoreného, a jednak čo ľudského, človekom utvo-

reného, aby sa vžila a usposobila v svoj od svrchovaného Ducha jej vykázaný úkol a svet. Takto objavuje duša svoju moc a vládu poznania, ktorá vzťahuje sa na svet pravdy, ale ona i cíti, chce a koná, alebo má moc pocitu, vôle a skutku. A hľa jako moc citu, cíti a poníma krásu, aby si v umení svet krásy stvorila; jako moc vôle podrobuje všetko svojmu panstvu, i panuje nad telom, ba i nad svojimi pocitmi a pomysliami, a jako moc skutku, prejavuje svoju duchovnosť v tvorení vedy, umenia, spoločenských záujmov, životných prosriedkov, a všeobecného dobra.

Ale povážené nami dvojaké dokonalosti človeka, sú výplyv dvoch polovic človeka, tu máme tedy rozdeleného, jakoby rozkrojeného a nie živého človeka pred sebou: nám treba tedy tieto polovice v jednoho celistvého, živého človeka spojiť, aby sme mohli povedať, človek dobre vychovaný takto vyzera, takto dejstvue a preto vychovávanie človeka na človeka týmto činom sa deje.

Dľa tohoto, je pochop všeobecnej ľudskej výchovy nasledujúci: Človek, ktorý narodením sa na svet iba podobu a možnosť človeka sebou donáša, stáva sa iba všestranným rozvítením sil a moci, či telesných či duševných v ňom driemajúcich, skutočným človekom, a tak to, čo v človeku prirodzene jako mocnosť leží, premieňa sa kroz výchovu v skutočnosť. A preto vychováva sa k tomu, aby bol telesne i duševne činným, aby sa sám živil, opatroval, sam sebou sa určoval, svoj rodinný život si vytvoril, v spoločenstve ľudskom svoje miesto náležite zaplnil, alebo stal sa prospešným tomuto spoločenstvu; aby povedomý súc si svojho zemského i nebeského pôvodu — svojho určenia, ktoré z jeho dvojakých sil, z dvojakéj činnosti, z dvojakého života — plyne, žil pre časnosť i večnosť, žil pre seba i pre bližných, oslavoval skutkami svojho stvoriteľa, a v tom oslávil i sám seba. Aby stal sa človekom rozumným, múdrom, opatrným, striezlivým, miernym, krotkým, tichým, pokojamilovným; aby udôstojnil sám seba kroz čistotu citov, myšlienok a zámerov; etil právo a spravodlivosť, v dobre a láske bol nakloneným všetkým ho otáčajúcim ľuďom, a vyhľadával nie len svoj, ale aj iných dobrobyt; aby pečoval nie len o svoje

duševne zvelebenie a o svoj vnútorný pokoj, ale aj o zdokonalenie a spásu svojich blízních; slovom, aby dosiahol mieru dokonalého človeka, aby sa preslávoval skutkami, hodnými svojho tvorca, seba a povšechného bratstva na zemi, i stal sa utešeným obrazom Boha. Vrodená duchu jeho idea pravdy, krásy a dobra, musí byť trojakou hviezdou života jeho, ktorá svietac mu od prvého vzniku sebavedomia, viesť ho musí až po jeho časný skon, tak, aby mu nezhasla ani v bránach samej smrti, ale previedla ho v slávoživot duchov nesmrtečných!

No čo myslíme my o národnej výchove človeka? Či ona má iný cieľ a iné pririedky, či je jej význam širší a či užší a zvláštnejší? Nenie-li všetko to, čo na národniú výchovu poľahuje sa, iba výmysel tohoto veku, keď je podstatné to vždy v nás čo je vôbec ľudské, a aj národnia výchova, má len obyčajného človeka pred sebou?! Takéto otázky kladie nám svet, ktorý zapiera potrebu národnej výchovy: ale kladieme si jich i my sami, ktorí nebyvše národne vychovaní, chceme k jasném pochopu dôjsť o tejto výchove.

Je pravda, že i národnia výchova má ten istý cieľ, ktorý si i výchova ľudská vôbec vystavuje, totiž dopomôcť človeku k jeho pravému človectvu, ona tedy tak pracuje na opravdivom zdokonalení človeka, jako aj tamtá: avšak rozdiel medzi oboma v tom spočíva, že národnia výchova budujúc na základe povšechnej (všeludskej) výchovy, mocou výdatnejšou pracuje, a obrovskejšími krokami postupuje, nežli sa to na onej ceste povšechnosti diať môže, ponevác je tam výchova človeka viac odťažená (abstraktná) tuto ale skutočnosti alebo špeciálnej pravde, bližšia (konkrétne), na istý, skutočný okres odkázaná. Národní človek je zaiste už človek zvláštny, o vela určitejší, nežli človek vôbec vzatý; podla onoho pochopu je každý človek malým svetom pre seba, celé ľudstvo v sebe znázorňujúcim, tuto ale vstupuje jeho individuálny svet do potahu ku svetu národnému, viažuc sa čo jednotlivá osoba, k mravnej, mohútnej a bohatej osobe národa. Človek sa teda nezasklepuje sám v seba a pre seba v svojom svete, neoddeluje sa sebecky od iných, ale usiluje sa v spojení so svetom

širším, vyšším a mohútnejším, svoj vlastný svet tým väčší zdokonáliť a všestranejšie i pravdivešie blaho v ňom požívať, čo aj kresťanstvo každému činiť porúča, slubujúc mu to blaho, ktoré sa v tomto svazku so státisícami alebo millionmi duší a srdci, do neho prúdiť bude. Keď človek sám o sebe súci, v širokom význame svojom a preto v neurčitosti, je iba odervancom, nepatrnou čiastkou ľudstva, lebo jednotkou, málo svetla a tepla nachodiacou v sebe pre svoj ľudský rozvitok; v národe, jakožto v užšom okrese značí o vela viacej, a dostáva svetlo a teplo svoje od blízko k nemu stojaceho národa, v jehož lone vlastne žije a pôsobí. Tu vlíva reč, duch, charakter, vzdelanosť a osveta národa na neho, a on opäť svojou osobnou určitostou, menšou alebo väčšou výtečnosťou na národ. Preto hľa je význam národnej výchovy užší a zvláštnejší, a následkom toho na obsah bohatsší; tu dochádzame o vela lepšej a dokonalejšej výchovy, nežli ju na povšechnom a tak abstraktnom lone ľudstva obdržať môžeme, lebo po pravde, s celým ľudstvom ani nikdy do styknutia neprichodíme, a čím v užšom svazku s ľudmi žijeme, tým výdatnejšej pôsobia oni na nás svojim duchom a svojou ľudskou zvláštnosťou. Z tejto príčiny, čím nadanejší, alebo geniálnejší je národ, k nemuž patríme, tým väčšia je to výhra a šťastie pre nás, a zase čím viacej pokrevenstva a príbuznosti počítuje daktorý národ na svete, alebo čím viacej iných s nim fýsicky i duchovne sviazaných buďto kmenov alebo národov, vlíva na neho duševne: k tým znamenitejšiemu duchovnému bohatstvu dochodí národ ten, a v ňom každý jeho verný syn a dcéra, lebo on čerpá z mnohých bohatých prameňov jedno po druhom.

Tak my Slováci ľahkou prácou môžeme použiť všetky výtečné, literárne a umelecké plody veľakmenového Slovanstva, najme keď toto celé, jednou literárnou rečou písať a pojednávať bude.

Národnou výchovou teda rozmnoží, so silneje a zdokonáli sa vzdelanosť a osveta naša; kdežto cestou odorvaného a osamotnelého ľudského vývinu, iba ťažko by sme kráčali k cieľu zdokonalenia svojho.

Človek povšečne vzatý, môže i pririedkom cudzej reči byť učeným a vychová-

vaným síce, a toho sa pridržajú ti, ktorí národnú výchovu jako dač obmedzeného vysmievajú: ale otázka je, s jakým výsledkom sa to deje? Lebo to len nemožno nikomu odškriepiť, žeby výchova na základe materinskej, a preto národnej reči postavená, nebola o veľa rozumnejšia, snadnejšia a výdatnejšia, jakožto na jedine pravom základe spočívajúca, keď najdokonalejšie myslíme a preto aj vzdelávame sa v tej reči, v ktorej myslieť sme i počali, i sa v myslení tomto cvičili a zdokonaľovali, prijímuc a vštepiac v dušu svoju s touto prvotnou rečou i všetky tie pochopy a idey, ktoré reč ľudská v sebe obsahuje, a ktoré obyčajne tým sú dokonalejšie, čím dokonalejšia je sama reč. A my Slováci bez toho, žeby sme sa chceli pýšiť a vystať so svojou rečou, výsledkami jazykozpytnéj vedy (linguistiky a filologie) dokázat môžeme, že reč naša je jedna z najdokonalejších rečí na svete, to jest z najbohatších a najhlbších, tak že nemáme ani z tohoto ohľadu príčiny, užívať cudzieho, neslovanského jazyka, čo vzdelávacieho prosriedku. Dost nám tu len spomnieť, že reč naša v sústave indoeuropejských jazykov prednie miesto zaujíma, že jako reč sanskritská za pramater týchto jazykov sa považuje, reč slovanská jej najbližšou dečrou pomenovať sa môže. A tak teda výchova slovenského človeka o veľa lepšie sa musí dariť prosriedkom jeho vlastnej reči, nežli v reči ktoréhokolvek iného, čo jak vzdelaného národu, ktorá duchu nášmu nikdy nemôže ten kľúč podať, k otváraní pevností a zámkov ducha, a k vníkaní do tajemství ríše duchovnej, jako ho podáva naša vlastná reč! A či tu neprijde na váhu i ta okolnosť, že reč naša jako jedna zo slovanských nárečí, je spolu kľúčom ku všetkým ostatným nárečiam slovanským, teda k pokladom ducha rodu 80millionového?!

V Europe nebolo dlho národnej výchovy a to k veľkej škode národov! Lebo národy, ktoré od Ríma prijaly kresťanstvo, prijaly spolu latinskú reč za prosriedok vzdelávania svojho, a národy ktoré Carihadom — privedené sú ku kresťanstvu, prijaly grécku reč čo prameň vedy a vzdelanosti svojej, s tým však rozdielom, že cirkev grécko-východnia, nebráni nikdy materinského jazyka v bohoslužbe užívať, ani neputnala tak národy oko-

vami cudzej reči, jako to činila cirkev západno-rímska, ktorá bohoslužbu v tejto reči vykonávajúc, prirodzene ju musela i do škôl uvádzať, a tak hľa duch europejských kirkvi rímskej sa priznávavších národov, bol dlhé časy v putách tejto reči držaný, a národy tieto nemohly žiadne skvelé pokroky činiť v rozvíjaní darov ducha, a vzmáhaní sa duševného života svojho. Lebo kde vedomci a vzdelanci národu svojho sta cudzinci v nevlastnej a k tomu mrtvej reči k národu hovoria a píšu, tam národ vo vzdelanosti žiadnych pokrokov činiť nemôže, a jeho vyšší život musí mŕtvieť. Z týchto príčin až po reformáciu v cirkvi nastúpivšiu, ktorá reč materinskú, reč národu za prosriedok všetkej, náboženskej i svetskej vzdelanosti postavila, nemohlo byť ani reči o národných školách, ktoré predsa sú hlavnou podmienkou národnej výchovy.

Iba ľudia učení, duchovniemu a ritýrskemu stavu prináležajúci, mali svoje cudzojazyčné školy, ponevác ony byly latinské, pospolitý ľud nemal naskrze škôl; mešťanstvo jich síce na konci stredoveku zakládalo, ale i tu vývodila miechanina národnej reči s rečou latinskou: a tak tieto školy byly iba dressurou človeka povrchnou, nikdy ale nie ústavami pravej vzdelanosti. Ba sama vedecnosť tých, ktorých by sme korifejmi (vodci) národnými nazvať mali, nebolo skutočné zlaté vedy, ale iba jej pozlátkou, jako to zo všetkých diel veku toho vidieť možno, kde ľudia učení neučinili ani jedného znamenitejšieho odkrytia v ríši ducha, lež motali sa vždy v jednom kole školskej, neživotnej filosofie, a keď jim aj svietilo predsa dáke svetielko, ľud sám sedel vo tme a hroznych mrákotách! No a neurobiť žiadnych pokrokov vo vzdelanosti a v osvete, v chápaní božskej pravdy, v uskutočňovaní božskej spravodlivosti; nepodmaniť si prírodu mocou všetko ovládajúceho ducha; nepoznať a neupovedomiť si samého seba; nepostúpiť v svätých, kresťanských, a v uslechtlejších ľudských mravoch; nezprjímniť si tento dost trdný život, a nekonat skutky, ktoré by oslávily národ; žiť teda v ustavičnom šeru, neznať ničoho o vyššom určení národu, neokúšať svobody, k jakéj je človek Bohom povoláný, pečovat mozolne iba o ten hmotný život, ktorý krome

toho len pomíjajúce radosti podáva, a nezasahovať slávne do dejín človečenstva: bolo a bude na veky k veľkej škode národov, ktoré v takomto stave biednej vzdelanosti zdržiavané, nežijú vlastne, ale len živoria životom zemských červov! Toto ale malo a má všade tam miesto, kde nieta národnej výchovy!

Už z tohoto patrí: Jak nutná a spásonosná je národná výchova jak pre jednotlivca, tak i a to zvlášte pre celý národ! Avšak táto jej nutnosť a spásonosnosť ešte lepšie vysvitne z nasledujúceho: Národná výchova deje sa národnou, materinskou rečou, jej cieľom je, ešte len možnosť, alebo zárodok človectva v sebe nosiaceho človeka, vychovať na človeka skutočného, a síce v tom duchu, v tej podobe a barve, jako vystupuje na divadle sveta a koná úlohu svoju, kresťanstvom k vyššiemu životu povolaný a usposobený národ, kde človek povšechný, stáva sa človekom zvláštnym (špeciálnym), čo zvláštny sluha boží, a obraz Stvoriteľa svojho; kruz Vykupiteľa a Posvititeľa obnovený. Je-li človek čo jednotlivec sám pre seba malým svetom, vtedy je národ už ustrojeným v sebe veľkým svetom, s nimž svet onoho v jedno splýva, získajúc takto nekonečne na moci a sláve rozvíjajúceho sa kresťansko-ludského života a na sláve povolania, jaké v tomto prejíma a zastáva, slúžac verne národu, kruz tento celému človečenstvu, a v človečenstve samému Bohu! Tu stáva sa tedy obmedzený jednotlivca svet, svetom širším, voľnejším, vznešenejším a skvelejším, lebo slnce národu osvecuje ho, zápal jeho ohrieva ho, život jeho rozjaruje ho, duch jeho súc bozkostou prejatý, obživuje ho, a on čo človek národný chodí v blesku národu svojho. V ľudskom svete iba spojené sily pôsobia, s čím mohútnejšími silami sa spájame, tým mohútnejšia je i činnosť naša, a preto spojovať sa s národom, rozmanité a obrovské sily v sebe prechovávajúcim, a k tomu národom vlastným, ktorý je krev naša a duch náš, je vecou i opatrnosti i prospechu veľkého, keď práve toto spojivo nám dáva silu, jež podlahnúť musí každý nepriateľ života nášho, kdežto odtrhnutý od národu a osamotený človek, cudzinstvu v korisť padá, v ňomž jednúc ujarmený, bez všeho vyššieho značenia zahnúť musí; týmto činom teda zba-

vuje sa tej krásnej individuálnosti, jakú v národe vlastnom požívať mal. A preto už pre zachovanie svojej individuality, alebo radšej zvláštnej osobnosti, ktorú sme od národu — prijali, a pre zveličenie svojej činnosti a svojho vlivu na ostatné ľudstvo: máme iba v živom spojení s vlastným národom, hľadať spásu svoju. Národ je našim otcom, a my jeho synami a dcérami; národ nás činí dedicami svojich veľkých fysických i duševných pokladov a statkov (vo svojich nadanostach a v svojom politicko-historickom postavení), a my vládneme a šafárimo tým dedictvom; národ nás vedie svojim geniom, a my ho poslúchame radi; národ pomáha nám k hmotnému i duševnému blahu, a my zase napomáhame národ v práci, ktorá k zabezpečeniu tohoto smeruje; národ obsýpa nás všetkými dary svojimi, a my hájime jemu bohatstvo toto; národ nás chce osláviť, a my dopomáhame k tejto sláve jeho; národ chce život náš v sebe zvečniť, a my bránime zase jeho život, nedopúšťajúc, aby ho kdo odnárodňovať smel. Pravda, že náš upadlý národ — nekoná ešte toto všetko pri nás, lež my aj v lepšiu budúcnosť veriť a dúfať musíme, jakožto zaručenú nám kruz spravdliivosť božiu, a potom to s nami v ňom a pri ňom, o vela skvelejšie a radostnejšie vyzerať bude!

Človek opovrhujúci svoj národ, a zpúšťajúci sa pre bludný, mámvivý a hriešny svet národnosti svojej, nemôže sa nikdy v dokonalého človeka rozvíť, lebo jemu chybí všetko to, čo by ho zdokonalil mohlo, jako: reč, duch, charakter, mravy, zvyky, spoločnosť, osveta, vzdelanosť, a celý historický rozvoj národu, čo je ale neodbytnou požiadavkou pre každého, ku kresťansko-ludskej dokonalosti dôjsť majúceho človeka. Národ zase sám seba opúšťajúci, trati i to svoje človečenstvo, ktorým po ten čas svoju krásnu úlohu v ľudstve zastával, upadá do nevole a cudzieho jarma, stáva sa hračkou a slepým nástrojom panstváchtivého suseda, a naposlady mizne a hyne v ňom, jako ducha zbavená hmota, ktorá hmotu tohoto zveličiť musela. Sám seba ale opustiť, samého seba sa zriecť môže iba národ, ktorý súc pres stolia iba po cudzinsky vychovávaný, a cudzotou krmený a napájaný, utratil pomaly všetky svoje zvláštnosti, menovite svoju originálnosť, a i v po-

litike stal sa iba opicou druhých, tak že táto vždy nešťastne pre neho vypadnúť musela. A preto hľa nieto väčšej potreby pre národ, jako svojskej, rydzej, jeho rečou, duchom, charakterom, mravmi, zvykmi a geniom určovanej národnej výchovy, juž čo podmienku národného bytia, žitia, dejstvovania a slávy, všetkými časopismi našimi hlásať a odporúčať musíme, aby sme pokiaľ tomu čas, použili a vynaložili všetko, čo len v moci našej leží, k zachovaniu svojmu. Krásny toho počiatok už je učiněný v prebudzovaní žien a dcér našich k tomu, aby samy ujaly sa výchovy národnej, tu jako už skutočné, tam jako budúce slovenské matky, a preto kojím sa nádejou, že toto i nasledujúce pojednania moje, do oboru výchovy padajúce, a ďalej zajíma-

vejšími byť slubujúce, nežli sa to na počiatku, pri určovaní samého pochopu stať mohlo, budú vďačne nie len od mužských, ale aj od pekného pohľavia čítané, a že myšlienky a náhlady tu sdelené, ponесú časom aj dobré ovocie pre národ, ktorý nie len z prirodzeného, ale aj z vyššieho, kresťanského stanoviska, úprimne a verne milovať máme, aby sme sa i my lásky božej hodnými stali! Výchova zaiste národu kresťansko-národnia, je nie len podmienkou pravej národnej osvety a v osvete tejto všetkej ľudskej ušľachtlosti, ale aj podmienkou slávnejšieho života, blaha a spásy pre národ. Jedon Bôh a Spasiteľ všetch národov, nech nám tedy milostive dopomáha, k tomuto svätému cieľu!

Podáva Pav. Hečko.

Náše remeslá.

(Úvahy na čase.)

Bolo že to bolo, tí naši dedovia merali vám dvadsiatniky sta srieň a to na merky, riekol sused Nemanič.

Ale vtedy i remeslá inak išly, nežli dnes, odpovedá kmotor Záhalčík. Dnes to nijak nejde, teraz vám pri remesle nikto nenezbohatne a potom hovoria, že vraj remeslo má zlaté dno. Zlé časy!.. Mašiny odberajú nám prácu a celú živnosť, naše výrobky len sedliaci kupujú, a to len, abys dal na bradu, i nachodíš sa po tom Hrone za dva, tri dni, viac stroviš, jako utížiš. Tam ti založil Pálka sklad, tam zase židia. Kmotre, nič z nás nebude; z pola sa človekovi nedójde ani do hrnka — a z remesla nič!

Dajte že už raz pokoj, hovorí sused, práve hľa idem z Luhovísk a veru stojí to za to. Ustatý som. Pomyslite si, donesiem vám tomu polesníkovi čižmy, obúva jich, zobúva jich; tu vám vraví, že nie sú dla módy; tu zase chcel mať opátky vyššie, zase futro preštepované. Ach tak vám ma doomrzal a naposledok ztiahol mi pädesiat krajciarov. Druhý je nie s tým spokojný a chce mať zase inak; nuž a my sme sa to naučili len na jednu formu robiť. „Minted furma“ vra- vieval majster v Diňdeši.

Viete čo kmotre? Poďme „ku zlatej britve,“ trochu sa potúžime a zabudneme aspoň na ten zlý svet.

A išli do krčmy!..

Písal bych ďalej obrázok zo života remeslníckeho, ale by ma vysmiali, a povedali, že posmech strojím z remesiel. Preto aby som opak toho ukázal, uzavrel som malé úvahy o našich remeslách napísať, keď som v obore tomto viacej spisov nemeckých a českých, zvláste Dr. Majera „Remeslník český“ prešiel. Umienil som si obecnstvu predstriť nedostatky a chyby našich remesiel, preto prosím za shovenie, keď kde tu i prísny budem.

Jako z uvedeného vidno, vraví sa všeobecne o úpadku remesla. Čo sú príčiny toho, neudáva nik. A ponevác len tomu dobrá rada pomóže, kto si ju osvojí, dla nej sa drží, a svoje chyby pozná: preto umienil som si k tomuto posledniemu niečim prispieť.

Každý remeslník musí sám pri sebe počať staré chyby odstraňovať; viac pokročilých remeslníkov utvoria spolok a následok toho bude: upovedomenie celej obce. Nik nemóže povedať, žeby remeslá byly horšie, lež za starodávna; práve naopak, urobily po-

krok, ale ten pokrok je pri malý. I remeselníkom ide lepšie, lež predtým, nosia sa krajšie, jedia pijú lepšie, fajčia i cigary. A odkiaľ majú látky na šaty, odkiaľ jedlá, nápoje?! — Tie vozia sa z ďaleka a obyčajne kupuje jich náš remeselník, tak jako i surovinu z tretej i štvrtej ruky. Každý na tom zarábá; len remeselník nie! Obyčajne žalujú sa remeselníci na mašiny, fabriky, a nepováža, žeby i oni mohli s mašinami robiť. i oni fabrikantmi sa stať, keď by chceli len umelý tovar dorábať a tomu sa naučili. Prečo ale fabrikanti tak sbohatli? Keď remeselník, ktorý sám pracuje, je chudobný? Príčina leží v tom, že fabrikant študoval, učil sa a cestoval, on myslí jakoby to a to zdokonálil, lepšiu prácu a lacnejšie vykonal, a vymyslel. Upotrebuje stroje, sily prirodnie. Naši remeselníci sa neučia, necestujú, nemyslia, a keď dakam idu len za mašinu po fabrikách slúža.

Fabrikant dá celý svoj duševný a telesný majetok do remesla; remeselník náš hotový groš strovi alebo kúpi pole, vyberá z remesla všetko a peniaze obráti na všetky iné veci, len nie na remeslo. V krátkosti náš remeselník nedáva kapitál svoj, alebo len čiastočne do remesla, preto nesie mu len malý úrok. Fabrikant číta spisy do jeho oboru zasahujúce, remeselník náš nevie ešte ani čítať. A keď toto lebo oné počuje, odpovie, to nemožno, to nejde alebo to u nás nejde! Školy dedinské a meštianske stoja veľmi nízko. Povedz: volte si učiteľa vzdelaného, národovca, ktorý slovenské školy odbavil, za ľud sa zaujíma! — zakladajte spolky čitateľské, remeselnícke, pomocnice, záložne, potravné spolky, pojišťujúce spolky pre pád dobytky, sypárne, hrajte divadlá, zakladajte štepnice atď.: tu dostaneš za odpoveď, to u nás nejde, nemáme ľudí atď. A predsa raz začať sa musí, jak chceme, aby remeslá naše úplne nepadly a s nimi najhlavnejšia vrstva národa nášho.

Keď naši remeselníci obdivujú jednotlivcov našich Pozdecha, Zarzeckého, Pálku, ktorí z ničoho jedine z toho, čo sa naučili rozumom pohnúť, zbohatli a pri tom verní rodu svojmu zostali, čo jim máme na to povedať? Idť, uč sa, cestuj, mysl! Mnohí budu sa ti i smiať, keď zanecháš staré zlé chyby, no zostaneš-li verný s nahám svojim

a národu, iste ciela skvele dôjdeš. Keď k nám doviezli prvý mlatiaci stroj, chodili ho ľudia obdivovať a povedali, že odberá sa tým práca chudobnému ľudu. Keď prišli ševostroje, začaly sa švadleny lakať, že nebudú mať práce. Ale v skutku mašiny odoberajú prácu — ale jakú — nádenicku prácu za ktoru sotva 40 kr. na deň dostaneš. Uč sa myseľ, nebudeš miesto stroja nádeničiť, ale stroj za teba robiť. V Košiciach prišli čizmy s novými rámcami do mody, jeden z našich remeselníkov osvojil si tajemstvo tých ramcov. Jako sa o tom obecnosť dozvedelo, všetko prihrnulo sa k nemu; dal si za rámce o zlatku viac platiť a jeho nestály nič, len trošku filipa a niečo vôle.

V každom i tom najjednoduchšom remesle jesto podobné veci jako spomenutý príklad svedčí, tie ale sú obyčajne len v rukách jednotlivcov, ktorí jich vymysleli, a keď sa až k nám dostanú, sú už zastaralé a nedonášajú žiadneho užitku.

Krom tohoto príjde do ohľadu i jakási netečnosť remeselníka ku svojmu remeslu; on ho považuje za farchu, nie za obľúbený predmet, o ktorom má rozmyšľať, ho sdokonalovať.

Ale nebudem ďalej vyčítovať: bolo by toho mnoho; najhlavnejšie som povedal. A jestli chceme s remeslom k dačomu prísť musíme z prvej ruky kupovať, so surovinou primerane zachádzať, umelý, dobrý, na čase súci tovar zhotovovať a dobre ho vedieť odpredať. Aby sme ale toto niečo objasnili rozobereme základy celého remeselníctva priemyselného, ktoré sú: 1. Vzdelanie v ôbec, 2. úplná známosť remesla, 3. priemyselné vyrábanie tovaru a 4. patričná známosť obchodu. Práca telesná do ohľadu nepadá, lebo je nutná a spoločná všetkým nám; kto chce žiť musí robiť, a komu sa nelení tomu sa zelení. Samo sebou sa teda rozumie, že toto píšem len pre pracovitých, upadlých remeselníkov, lenivého, korhela a podobných netiahnem z bahna. Mladšiemu pokoleniu ale na srdce kladiem svoje skrovné, ale zo srdca a národolubstva pochádzajúce, úvahy.

(Ďalej budúce).

Literárne, umelecké a vzdelanostné zprávy.

Knih tlačiareň Sväto-Martinská vydala knižočku pod názvom: „Pamiatka slávnostného otvorenia účastinárskej knihtlačiarne v Turč. Sv. Martine dňa 12. januára 1870“ priateľom podujatia tohoto zdarma rozdávanú.

V Pešti vychádzajú dva slovenské zábavnopoučné časopisy: **Vlastenec** a **Zora**. Cena posledného od marca do konca dec. je 3 zl.

Národná knižnica pre slovenský ľud bude vydávaná v Turč. Sv. Martine na spôsob „Matice lidu“ v Prahe. Národnej knižnice vyjde každoročne 4—5 sošitov po 4—5 hárkov. Predplatná cena je jeden zlatý na celý rok. Podujatiu tomuto len mnoho zdaru priat' môžeme znájuť čo je česká Matice lidu pre Čechov a pre nás, čím ale najmenej povedať nechceme, žeby nám Národná knižnica Maticu lidu úplne nahradit' mohla a tak že by sme sa pri poslednejšej súčasťňovať nemali. Co je české, to je i naše, a čo je slovenské to je i české. My sme národ jeden vospolne doplňovať sa majúci, a jako teraz veci stoja z príbuznosti tejto len my Slováci koristit' môžeme.

Národných Novín, jakžto pokračovanie Pešť-budinských Vedomostí vyšlo 13. marca b. r. v Turč. Sv. Martine číslo prvé. Z našej strany sa tešíme, že Dusarové články „o troch číslach“ hoc aj len po rokoch sa staly telom a krvou, i veríme, že na slovovzatý publicista nás Dusarov neopominie i na ďalej náradami a článkami svojimi prúdu žitia slovenského istý určitý smer v časopise tom samom označovaf, v ktorom pred tým tak čestne dejstvoval.

Prof. dr. Cherveň v Pešti zamýšľa shotovit' a vydat' stenový zemevid Uhorska cum partibus adnexis v slovenskom texte a veľkosti asi 15—20 čtv. palcov. Cena sa ešte

neudáva, nemá byť ale väčšia od ceny zemi-vidov maďarských a nemeckých podobnej veľkosti.

F. Otto Matzenauer, učiteľ v Brezne vydal práve v B. Štiavnicí „Krátky prírodopis pre slovenské národné školy.“

Biskup Strossmayer. České ilustrované noviny „Světozor“ priniesly 25. februára podobizňu biskupa Diakovského Strossmayera. Dakujeme redakcii, že obraz oslávenca nášho (spoluída a mecenaša spolu i Matice slovenskej) zvláštne odtlačit' dala, tak že ho cestou knihkupectva dostať možno; my tak chyžky naše obrazom týmto okrášlit' môžeme, aby duch veľikého biskupa teraz nie viac len nám, ale i svetu prislúchajúci srdcia i mysle naše čím včastejšie obživovať mohol.

Národní listy píšu v čísle 70, 1870 že direktor nemeckého Malostranského gymnázia v Prahe pán Kavka povolal za sup-plementa slováka Tomca, čo mu vraj preto že je povolaný supplet slovan veľmi zle vykladané bolo.

Rakúski philologovia do Ruska. Pri znovosriadení školstva v ruskej države ukázal sa byť počet gymnasiálnych učiteľov nedostatočným; tamojší minister osvety začal následkom toho mladých philologov slovenských kmenov z Rakúska do Ruska povolávať a aby sa pre tamojšie potreby v ruských philologických učilištiach i prakticky zdokonaľovať mohli; určil k cieľu tomuto ročných 25.000 rublov. Vlaní zakončilo spôsobom týmto 29 mladých ľudí rakúskej države prislúchajúcich usposobenie svoje za ruských gymnasiálnych učiteľov, pri čom minister verejnej osvety ustanovil, aby budúce 20 rakúskych Slovanov na útrovy državné prevyššie školstvo v Rusku pripravované bolo.

Lístáreň redakcie.

Čítací spolok vo Vyhňach zaslal predplatku 3 zl. teda 20 kr. viacej na prvý polrok, ktoré na budúce polročie zaznačené sú. — Všetkým cteným odberateľom Orla, ktorí viac lebo menej predplatku poslali sdeľujeme, že i o nadvýšku i o nedoplatku účty viesť a také v záhlaví tomtu od času na čas v známosť dávať budeme. — Prosíme predplatky výlučne len pod názvom „Redakcii Orla“ zasielať. — A. T. v O. Vyzývate ma aby som dač napísal o ústrojnosti historickej povesti. To sa teraz ešte stať nemôže. V druhom čísle Orla bude začiatok povesti re-

daktorovej „Orava“ uverejnený, po ktorej dokončení nasledovať bude epilóg na miesto prologu, kde sa na krátko udá to, čo žiadate Vy. Len majte troška poshovenie a uvidíte že sa zo strany našej všetko možné urobilo. Teraz hovorme len to, že sa motívy dejov historickej povesti naličených tam hľadať majú kde sa dej začína a vyvinuje. Každé storočie a každý čas má svoje zvláštne záujmy ktoré i smýšľanie ľudské určujú.

— Báseň „Orol v čas búrky“ sme dostali keď sa už druhý hárok tlačil.

Predpláca sa u redakcie v Turč. Sv. Martine:
celoročne 5 zl. 50 kr., polročne 2 zl. 80 kr., štvrťročne 1 zl. 50 kr. — Vychádza ročne vo 12 sošitoch 4—5 harkov silných každého mesiaca na veľikej štvorke.

Nakladateľ Ján Kalinčák. — Knihtlačiarско-účastinársky spolok v T. S. Martine.